

„Van ennél nagyobb gondunk is” – Klímaszkepszis és klímarelativizmus Magyarországon

Surányi Ráchel
Krekó Péter

2024. március

A tanulmány a HDMO (Hungarian Digital Media Observatory, azaz a Magyar Digitális Média Obszervatórium) nevű projekt keretében készült. A 30 hónapos projekt keretében a Political Capital és a Mérték Médiaelemző Műhely kutatói a dezinformációk terjedését és az ellene hozott intézkedések hatékonyságát vizsgálják, a francia AFP hírügynökség és a Lakmusz újságírói tényellenőrző munkát folytatnak, az Idea Alapítvány munkatársai a tudatos médiafogyasztással kapcsolatos tréningeket tartanak, a HDMO digitális infrastruktúráját pedig az Epresspack biztosítja. A projekt, az első fázishoz hasonlóan, az Európai Bizottság társfinanszírozásában működik. A HDMO-t alkotó konzorciumot nyílt pályázaton választotta ki az Európai Bizottság, amely minden tevékenységében teljes függetlenséget élvez.

A projekt az Európai Unió finanszírozásával valósul meg. A projekt során kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerző(k) sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy az Európai Egészségügyi és Digitális Végrehajtó Ügynökség véleményét. Ezekért sem az Európai Unió, sem a támogatást nyújtó szerv nem tehető felelőssé.

**Co-funded by
the European Union**

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ	4
VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	5
MÓDSZERTAN	7
KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS SZÓHASZNÁLAT	7
A KLÍMAVÁLTOZÁS TAGADÁSA ÉS A KLÍMADEZINFORMÁCIÓ	9
ATTITÚDOK MAGYARORSZÁGON ÉS EURÓPÁBAN	11
A TÖBBSÉG HISZ A KLÍMAVÁLTOZÁSBAN	13
VÁLTOZÓ A KLÍMAVÁLTOZÁS SÚLYOSSÁGÁNAK MEGÍTÉLÉSE	13
A KLÍMAVÁLTOZÁS ELLEN TENNI AKARÓK ARÁNYA	14
A KLÍMAVÁLTOZÁSSAL KAPCSOLATOS NÉZETEK HÁTTÉRVÁLTOZÓI	15
KORMÁNYZATI NYILVÁNOSSÁG: KLÍMATAGADÁS HELYETT KLÍMARELATIVIZÁCIÓ	18
MAGYARORSZÁG ÉS A KLÍMAVÁLTOZÁS ELLENI KÜZDELEM – OBJEKTÍV INDIKÁTOROK ALAPJÁN	18
A KÖRNYEZETVÉDELMI POLITIKA (HIÁNYA) ÉS KOMMUNIKÁCIÓ – AHOGY A SZAKÉRTŐK LÁTJÁK	19
KORMÁNYZATI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS PROPAGANDA	20
KORMÁNYZATI NARRATÍVÁK	23
A HIVATALOS KORMÁNYZATI NARRATÍVÁK	23
KORMÁNYZATI IRÁNYÍTÁSÚ PLATFORMOK ELEMZÉSE	25
<i>Narratívák, melyek beágyazódnak a korábbi/létező narratívákba</i>	26
<i>Új, klímaváltozás-specifikus narratívák</i>	28
<i>Összeesküvés-elméletek</i>	31
<i>Összegzés</i>	32
KLÍMASZKEPSZIS A SZÉLSŐSÉGES OLDALAKON	33
KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS A SZÉLSŐJOBB	34
MELLÉKLETEK	36
1. MELLÉKLET: A TOPIKMODELL LEÍRÁSA	36
2. MELLÉKLET: ÁBRA A TOPIKMODELLRŐL	37
3. MELLÉKLET: A TOPIKOKRÓL	38
4. MELLÉKLET: A NARRATÍVÁK ELŐFORDULÁSA TOPIKONKÉNT	42

Bevezető

A klímaváltozás tényét, illetve ebben az emberi tevékenység szerepét ma már tudományos konszenzus övezi,¹ még ha sok kérdésben (például a jelenségre adott válaszokban) nincs is egyetértés a kutatók között. Míg korábban a „klímaszkeptikus” kifejezést jellemzően azokra alkalmazták, akik a klímaváltozás tényét tagadják, ma már szélesebb körben alkalmazzák ezt a fogalmat. Ebben a tanulmányban mi is ezt a stratégiát követjük, míg „klímarelativizációnak” nevezzük azt a megközelítést, amely nem tagadja ugyan a klímaváltozást, sem az ember felelősségét, de az azzal összefüggő problémák súlyát megkérdőjelezi, bagatellizálja. A klímarelativizálók tehát leginkább abban különböznek a klímaszkeptikusoktól, hogy ők nem tagadják a klímaváltozást, vagy abban az emberi tevékenység szerepét, csak az ezzel kapcsolatos politikai figyelmet eltűzöttnek, és jelenlétét a közbeszédben túlexponálnak tartják.

A klímaszkeptikus nézetek terjedése² többféle okkal magyarázható.³ Jelen tanulmánynak nem célja, hogy minden lehetséges okot felsoroljon, így csak néhányat emelünk ki: a politikai szereplők retorikája, a gazdasági érdekcsoportok (pl. fosszilisenergia-lobbi, olajlobbi, illetve az ipari szereplők) kommunikációja, vagy éppen a közösségi média algoritmusai, amelyek a provokatív klímatagadó- vagy szkeptikus nézeteket felerősítik. A klímaszkepszisre azonban a „motivált tudománytagadás”⁴ miatt fogékonyak lehetnek a választók is, akár ideológiai okokból, akár amiatt, mert a környezetvédelmi intézkedésekben saját személyes szabadságuk korlátozását látják.

Ebben a tanulmányban arra keressük a választ, hogy Magyarországon mennyire elterjedt és hogyan jelenik meg a klímaszkepszis és a klímarelativizáció jelensége. Ehhez (1) megvizsgáltuk a lakosság körében jellemző nézeteket és attitűdöket, (2) áttekintettük a kormány hivatalos oldalain és a kormányzati irányítású médiumokban megtalálható narratívákat, (3) szakértői interjúk keretében értékeltük a magyar kormány klímapolitikája és a retorikája közötti összefüggéseket és ellentmondásokat. Vizsgálódásunkat azért a kormányoldalra összpontosítottuk, mert mind a közvélemény formálása, mind a szakpolitikák végrehajtása szempontjából a végrehajtó hatalom körül összpontosulnak a legfontosabb szereplők. Röviden kitérünk azokra a (politikai értelemben kevésbé jelentős) politikai szereplőkre, szakmai szervezetekre és platformokra is, amelyek igyekeznek a közvéleményt a szélsőséges klímaszkepszis felé tolni.

Míg az attitűdvizsgálatoknál a létező adatelemzéseket néztük meg, illetve néhány saját számítással is kiegészítettük azokat, a szakpolitikák értékeléséhez szakértői interjúkat készítettünk, a narratívaelemzéshez kvantitatív szövegbányász módszertant alkalmaztunk⁵, majd kvalitatív szövegelemzést végeztünk.

---

¹ Myers, K. F., Doran, P. T., Cook, J., Kotcher, J. E., & Myers, T. A. (2021). Consensus revisited: quantifying scientific agreement on climate change and climate expertise among Earth scientists 10 years later. *Environmental Research Letters*, 16(10), 104030.

² Ipsos: Climate change: a growing skepticism. 8 December 2022. <https://www.ipsos.com/en/obscop-2022>

³ Dunlap, R. E. (2013). Climate change skepticism and denial: An introduction. *American behavioral scientist*, 57(6), 691-698.

⁴ Krekó, P. Tudományszkepszis: nem az ostoba emberek ópiuma. *Mersz.hu* https://mersz.hu/hivatkozas/matud202208_f77622

⁵ Mogyorósi Pálma segítségével.

Vezetői összefoglaló

- A közvélemény-kutatások (ESS, Speciális Eurobarometer, KRTK, Id. lentebb) alapján a **magyar lakosság túlnyomó többsége (80-90 százalék) egyértelműen hisz az emberi tevékenység okozta klímaváltozásban**. A téma ugyanakkor sokkal kevésbé jelenik meg a (spontán) problématerképükön, tehát a válaszadók nem említik ezt maguktól jelentős problémaként. Az attitűdvizsgálatok szerint **a leginkább szignifikáns tényező az iskolázottság**, míg a kor, a nem és a településtípus mint fontos szocio-demográfiai tényezők hatása nem mutatható ki egyértelműen a vizsgált kutatásokból. **A jobboldali érzelmű választók között ugyanakkor nagyobb az aránya azoknak, akik kevésbé tartják súlyosnak a klímaváltozás problémáját**. Ez összefügg azzal a nemzetközileg is megfigyelt⁶ jelenséggel, hogy a zöld témát javarészt a progresszívek karolták fel, a jobboldalon pedig – különösen a populista jobboldalon, nemzetközi szinten is – egyre erősebb a zöld mozgalmak és célkitűzések kritikája.
- **A kormány önértékelése szerint jól teljesít a klímaváltozás elleni intézkedések terén, és nem is jelenik meg a kormányzati retorikában a klímaváltozás nyílt tagadása** – noha erre láttunk példákat más populista jobboldali vezetők, például Donald Trump vagy éppen Jair Bolsonaro elnöki ciklusa alatt. **A kormányzati intézkedések kedvező (ön)értékelése ugyanakkor látványosan szembemegy a szakértők általi megítéléssel**, például olyan zöld szervezetek álláspontjával, mint az Energiaklub vagy az Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ), sőt, **az Eurostat vonatkozó adatainak is ellentmond**. A megújuló energiaforrások aránya például uniós összevetésben is alacsony. A klímaváltozás témája továbbá ritkán kapott (kiemelt) helyet a kormányzati kommunikáció témái között.
- Míg a kormány nem vitatja a klímaváltozás létezését, **a kormányzati irányítású médiumokban megjelenik a nyílt klímatagadó retorika is**. A kormányzati irányítású médiában szereplő narratívákat három csoportra osztottuk:
  - A már létező narratívákba beágyazva megjelenő narratívák, mint például a kormányzat intézkedéseinek dicsérete és álláspontjának szajkózása: „Magyarország jobban teljesít” (a kormány klímaváltozással kapcsolatos intézkedéseiben is), a rezsisökkentés-védelem fontossága (melyre a brüsszeli ún. klímaadó veszélyt jelenthet), a baloldal kritikája („a baloldal csak beszél, mi cselekszünk a klímaváltozás terén is”).
  - Klímaváltozás-specifikus narratívák: a javasolt klímaintézkedések (mint a húsfogyasztás csökkentése) túlságosan radikálisak, a klímavédők kettős mércéje (például a klímacsúcs magas karbonlábnyoma), a klímapánik fölöslegessége, vagy éppen az, hogy a klímaválságra csak a konzervatív válasz a megfelelő.
  - Összeesküvés-elméleti narratívák, amelyek szerint például a klímaváltozással kapcsolatos pánikkeltés a globális háttérrelit érdekeit szolgálja, hiszen a klímaváltozás elleni küzdelem mögé bújva szereznek követőket, akiket később a saját (liberális) ideológiái céljaira használnának fel.

⁶ Kulin, J., Johansson Sevä, I. & Dunlap, R. E. (2021) Nationalist ideology, rightwing populism, and public views about climate change in Europe, *Environmental Politics*, 30:7, 1111-1134, DOI: 10.1080/09644016.2021.1898879

- Míg a narratívák egy része a klímaváltozás szempontjából semlegesnek mondható, előfordulnak a klímaválság súlyosságát relativizáló, de a klímaváltozás tényét megkérdőjelező értelmezések is.
- A klímaváltozás kérdése a kormányzati és kormányoldali retorikában az ipari fejlesztések mögött egyértelműen háttérbe szorul⁷. Tömör megfogalmazását adta ennek a miniszterelnök legutóbbi évértékelő beszédében: „nem engedhetjük meg magunknak azt az elmebajt, amit a német zöldek, miszerint az a jó autó, amit le sem gyártanak”⁸.
- **A kormány tehát elkötelezettségét hangsúlyozza a klímaváltozás elleni küzdelemben, és nem tagadja a klímaváltozás tényét. Ha azonban mélyebbre ásunk – mind az intézkedések, mind a (tágabb értelemben vett) kommunikáció, mind az erőforrások elosztása és a prioritások kijelölése terén, akkor inkább egy olyan politika rajzolódik ki, amely a klímaváltozás kérdéskörét szisztematikusan igyekszik háttérbe szorítani és a klímaváltozás jelentőségét relativizálni.**

---

⁷ Lakner Zoltán: a kormányzati iparpolitika ront a hazai klímahelyzeten <https://jelen.media/kozelet/a-kormanyzati-iparpolitika-ront-a-hazai-klimahelyzeten/>

⁸ Orbán Viktor miniszterelnök évértékelő beszéde 2024. február 17-én. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-evertekelo-beszede-2024/>

Módszertan

Kutatásunk során arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyire elterjedt a klímaszkepszis Magyarországon, és azon belül milyen narratívák lelhetők fel, különös tekintettel a kormányzati és kormányközeli csatornákra. Ahhoz, hogy ezekre a kérdésekre válaszolni tudjunk, vegyes módszertant alkalmaztunk. Egyrészt a kormányzati és kormányközeli narratívák összegyűjtéséhez és klaszterezéséhez kvantitatív módszert használtunk, másrészt a narratívák elemzésekor kvalitatív módszertannal dolgoztunk (ezekről bővebben alább). Mindezt öt szakértői interjúval⁹ egészítettük ki a téma behatóbb megismerése érdekében.

Klímaváltozás és szóhasználat

A klímaváltozás alatt a globális vagy regionális éghajlati minták változását értjük, különösen a 20. század közepétől és végétől kezdve, amely nagyrészt a fosszilis tüzelőanyagok felhasználása következtében megnövekedett légköri szén-dioxid szintjének tulajdonítható.¹⁰

Ahogy arról előző két tanulmányunkban részletesen írtunk, a tényrelativizálás jelensége mind a társadalomban,¹¹ mind a közbeszédben¹² erősen jelen van. Hiába széleskörűen elfogadott tény, hogy a klímaváltozás létező jelenség, és hogy abban jelentős az emberi tevékenység szerepe¹³, ezeket a kijelentéseket széles körű kételkedés övezi. Björnberg és munkatársai¹⁴ négy típusát különböztetik meg ennek a kételynek 1) a felmelegedés trendjében, 2) az emberi beavatkozásban, 3) annak emberi életre gyakorolt hatásában és 4) a klímaváltozást övező tudományos konszenzusban való kételkedést. A tanulmányban – követve Hornsey és Lewandowsky logikáját¹⁵ – átfogóan klímaszkeptikusoknak hívjuk azokat, akik ezen nézeteket képviselik. Ahogy Bernáth László a Zöld Egyenlőség podcastban kifejtette, a „klímaszkeptikus” fogalom idővel kitágult, ahogy a klímaváltozás ténye egyre elterjedtebbé vált. Míg régebben a klímaszkeptikus kifejezést csak azokra használták, akik tagadták a klímaváltozás tényét, ma már szélesebb spektrumot felölel ez a kifejezés.¹⁶ Ezt Vasali Zoltán így fogalmazta meg a vele készített szakértői interjúnkban: „*aki egy kicsit is pízsi [politikailag korrekt], az már nem tagadja a klímaváltozás tényét*”.

A klímaszkeptikus nézetek szándékos terjesztése esetében beszélhetünk klímadezinformációról. A *Climate action against disinformation* (Klímavédelmi fellépés a dezinformáció ellen) nevű szervezet megfogalmazása szerint „Az éghajlatváltozással kapcsolatos félretájékoztatás és dezinformáció torz

⁹ Az interjúalanyok (ábécé sorrendben): Nagy Réka (klímakommunikációs tanácsadó), Neuberger Eszter (Lakmusz), Szabó Amanda (Másfél), Varga Attila (ELTE PPK), Vasali Zoltán (Milton Friedman Egyetem)

¹⁰ Oreskes, N. (2004). Beyond the ivory tower: the scientific consensus on climate change. *Science* 306(5702):1686. DOI:1610.1126/science.1103618.

¹¹ Molnár, Cs. & Krekó, P. (2023). A magyar társadalomban van igény a tényellenőrzésre, de még kevesen használják. *Political Capital*.

https://www.hdmo.eu/download?id=4475&pn=hdmo_pc_tanulmany_2_tenyrelativizmus_kozvelemenye_20231130.pdf

¹² Surányi, R. (2023). Létezik-e objektív valóság, objektív újságírás? – Tényrelativizmus a politikai közbeszédben. *Political Capital*.

https://www.hdmo.eu/download?id=4693&pn=hdmo_wp4_pc_tanulmany_3_tenyrelativizmus_kozbeszed_20240115.pdf

¹³ Steffen, W. (2011). A truly complex and diabolical policy problem. In Dryzek, J., Schlosberg, D. & Norgaard, R. (ed.), 21–37. *The Oxford handbook of climate change and society*. Oxford University Press.

¹⁴ Björnberg, K. E., Karlsson, M., Gilek, M., & Hansson, S. O. (2017). Climate and environmental science denial: A review of the scientific literature published in 1990–2015. *Journal of Cleaner Production*, (167): 229–241.

¹⁵ Hornsey, M.J., Lewandowsky, S. (2022). A toolkit for understanding and addressing climate scepticism. *Nat Hum Behav* 6: 1454–1464. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01463-y>

¹⁶ Zöld Egyenlőség podcast. (2022. május 27.) Mi járhat a klímaszkeptikus fejében?
<https://ujegyenloseg.hu/mi-jarhat-a-klimaszkeptikus-fejeben/>

képet alakít ki az éghajlati tudományról és a megoldásokról; mindeközben pedig gyengíti a Párizsi Megállapodás céljaihoz igazodó hatékony hazai és nemzetközi politikákhoz szükséges nyilvános felhatalmazást.”¹⁷ Tényellenőrzéssel foglalkozó szakértőnk, Neuberger Eszter szavaival élve: *„minden olyan tartalom, ami a cél, azaz a klímaváltozás elleni küzdelem ellenében hat, csúsztatásokat, nem megalapozott állításokat vagy hamis információt tartalmaz. Persze lehet klímátémában jogos kritikát megfogalmazni, de nem mindegy, hogy azt milyen szereplő teszi. Fontos megvizsgálni, hogy ki az adott kritikus állítás forrása, és neki adott esetben milyen érdekei fűződhetnek ennek hangoztatásához.”* Azt is hozzátette, hogy fontos megnézni, hogy kinek áll érdekében az adott érvelés (ld. pl. az olajipari szereplők szerepét lentebb).

Björnberg és munkatársai¹⁸ az 1990 és 2015 között megjelent tudományos szakirodalom vizsgálatán alapuló tanulmányukban hatféle szereplőt különböztetnek meg, akik klímaszkeptikus nézeteket terjesztenek: a tudósok, a kormányok, politikai vagy vallásos szervezetek, nagyvállalatok (ld. fentebb), a média és az egyének. Ami a tudósokat illeti, a szerzők arra jutottak, hogy az amerikai klímaszkeptikus tudósok többnyire nem kifejezetten klímatudósok, hanem más tudományterületen tevékenykedő tudósok, például fizikusok¹⁹. A kormányra példaként hozzák az akkor regnáló Trump-adminisztrációt (a tanulmány 2017-ben íródott). Politikai vagy vallásos szervezetekre szintén amerikai példákat hoznak a szerzők (Heartland Institute, Tea Party Movement); azt írják, hogy Amerikán kívül csak kevés klímaszkeptikus szervezet van (ilyen pl. a Stockholm Network). Jelen tanulmányban a fenti szereplők közül elsősorban az egyénekre, a kormányzatokra és a médiára fókuszálunk.

---

¹⁷ Climate action against disinformation: <https://caad.info/what-is-misinformation-disinformation/>

¹⁸ Björnberg et al., 2017

¹⁹ M. Lahsen. (2008). Experiences of modernity in the greenhouse: a cultural analysis of a physicist “trio” supporting the conservative backlash against global warming. *Glob. Environ. Chang.* 18 (1): 204-219.

A klímaváltozás tagadása és a klímadezinformáció

A klímaszkepszis ma a politikai mainstream része. Különösen igaz ez az Egyesült Államokban (ahogy azt Donald Trump számos tweetje²⁰ is jól illusztrálja), ugyanakkor Európában is egyre inkább jelen van. A 2023-as választáson a legtöbb mandátumot szerzett holland szélsőjobboldali párt (PVV) memorandumában az alábbiak szerepelnek: „[...] de abbahagyjuk a CO2 hisztérikus csökkentését, amellyel kis országgént tévesen azt hisszük, hogy 'megmenthetjük' az éghajlatot.”²¹ A közelgő EP-választáson a közvélemény-kutatások a zöld pártok támogatásának visszaszorulását és a szélsőjobboldali és euroszeptikus pártok erősödését vetítik előre²² – utóbbiak egyre inkább klímaszkeptikus irányba mennek.

A klímaszkepszis terjedésének további oka egy amerikai kutatócsoport szerint, hogy a médiában sokkal több szerepet kapnak a klímaszkeptikus tudósok, mint a klímaváltozás hívei²³. A klímaváltozással kapcsolatos dezinformációban a közösségi médiának is komoly szerepe van: egy emberi jogi kutató csoport arra jutott, hogy a Facebook algoritmusai az enyhe klímaszkeptikus nézetek képviselőit is a még szélsőségesebb dezinformációk és az összeesküvés-elméletek felé taszítja.²⁴ Egy másik kutatás szerint a klímaszkeptikus nézetek terjesztésében néhány forrásnak tulajdoníthatunk kiemelt szerepet: 10 szélsőséges médiaplatform („The Toxic Ten”) felelős a klímadezinformációs Facebook-tartalmak 69%-áért.²⁵ A Google/YouTube pedig – ígérete ellenére²⁶ – továbbra is sokat profitál a klímaváltozást tagadó tartalmakból (pontosabban azok hirdetéseiből).²⁷ Az X (korábban Twitter) és a Reddit sem kivétel ez alól a trend alól.²⁸ Ismert, hogy a közösségi médiában a polarizáló és sokszor hangos kisebbségi vélemény kap nagyobb teret, márpedig a klímaszkepszis mindkét szempontnak megfelel.

Ez mind azt eredményezi, hogy az online óriásplatformok és keresőmotorok is sokban hozzájárulnak a klímatagodó nézetek terjesztéséhez.

Mivel a klímaváltozás enyhítésének egyik előfeltétele a fosszilis tüzelőanyagok radikális visszaszorítása lenne²⁹, a klímaváltozás tagadása és relativizálása azzal is összefügg, hogy a

²⁰ Matthews, D. (2017. június 1.) Donald Trump has tweeted climate change skepticism 115 times. Here's all of it. Vox. <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/6/1/15726472/trump-tweets-global-warming-paris-climate-agreement> Letöltve: 2024. 02. 15.

²¹ Niranjana, A. (2023. november 26.) Success of Geert Wilders' far-right PVV raises fears for Dutch climate policies. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/26/geert-wilders-far-right-pvv-dutch-climate-policy>

²² Politico <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/european-parliament-election/>

²³ Petersen, A.M., Vincent, E.M. & Westerling, A.L. (2019). Discrepancy in scientific authority and media visibility of climate change scientists and contrarians. *Nat Commun* 10: 3502. <https://doi.org/10.1038/s41467-019-09959-4>

Magyarul itt olvasható az összefoglaló: <https://qubit.hu/2019/08/15/joval-nagyobb-teret-kapnak-a-klimatagadok-a-mediaban-mint-a-valodi-tudosok>

²⁴ Nagy, N. (2022. március 31.) A klímaváltozás-tagadás felé tereli a Facebook a szkeptikusokat. 24.hu <https://24.hu/tech/2022/03/31/facebook-klimatagadok-szeptikusok-algoritmus/>

²⁵ Imran, A. (2021. november 2.) The Toxic Ten. Center for Countering Digital Hate. <https://counterhate.com/research/the-toxic-ten/>

²⁶ Nagy, N. (2021. október 10.) Nem fizet többet a Google a klímatagodóknak. 24.hu <https://24.hu/tech/2021/10/10/google-klimatagadok-klimavaltozas-hirdetes-feketelista/>

²⁷ 24.hu. (2023. május 5.) Még mindig profitál a klímaváltozást tagadó videókból a YouTube. 24.hu <https://24.hu/tech/2023/05/05/youtube-klimavaltozas-tagado-video-k-profit-tiltas/>

²⁸ Kim, H., Stringhini, G. and Vodenska, I. (2023). How Climate Disinformation Spreads: Twitter. Institute for Global Sustainability. <https://www.bu.edu/igs/research/projects/climate-disinformation-initiative/twitter/>

²⁹ Shenouda, N. (2023. december 11.) COP28: kivezethetik a fosszilis tüzelőanyagokat, ha sikerül elfogadtatni a megállapodástervezetet. *Euronews*. <https://hu.euronews.com/2023/12/11/cop28-kivezethetik-a-fosszilis-tuzeloanyagokat-ha-sikerul-elfogadtatni-a-megallapodasterve>

nagyvállalatok (mint például az ExxonMobil olajipari óriás³⁰), akiknek nem érdekük ezt propagálni, bagatellizálják a problémát, vagy csak szimplán nem tesznek eleget a kitűzött klímacéljaiknak³¹. (Szabó Amanda szakértő szerint – a tényfeltáró tanulmányok alapján – az ExxonMobil immár fél évszázados kommunikációja a témában kifejezetten dezinformációnak minősíthető.³²) Az öt legnagyobb olajipari cég évi 200 millió dollárt költ az Egyesült Államokban a klímapolitika elleni lobbira vagy annak késleltetésére.³³ **A klímaszkeptikus nézetek másik forrása tehát a fosszilisenergia-lobbi.**

Harmadrészt – ha az egyéni szintet nézzük – nem érdemes megfélemezni a pszichológiai aspektusokról. A megerősítési torzítás következtében a klímaszkeptikusok (is) inkább elhiszik/észreveszik azokat a forrásokat, amelyek az ő véleményüket támasztják alá (jelen esetben a klímaváltozás tagadását vagy a fontosságának kicsinyítését).³⁴ Továbbá, mivel a klímaváltozás elfogadásával egyfajta stressz jár,³⁵ pszichológiailag is könnyebb út lehet az elutasítás. Egy amerikai kutatás alapján a dogmatizmus, az autokratikus és a tradicionalista beállítottság hajlamosíthat a klímaszkepszisre.³⁶ A kutatásokból arra is következtettek, hogy a klímaszkepszis egy olyan erős hitvallás, aminek az ellenkezőjéről nehezebb meggyőzni valakit: *„az ritkán működik, hogy a klímaszkeptikust leültetjük és [...] direktben tudományos érvekkel meggyőzzük. Ami inkább működik: a klímaszkeptikusok sem elleneznek sok olyan intézkedést, ami egyébként a klímavédelmet is szolgálja, csak más perspektívából nézik”* (Varga Attila).

---

³⁰ Geoffrey S. & Oreskes, N. (2020). Addendum to 'Assessing ExxonMobil's climate change communications. *Environ. Res. Lett.* 15 119401 DOI: 10.1088/1748-9326/ab89d5

³¹ Lehoczky, A. (2023. szeptember 28.) Az olajóriások még mindig trükköznek, de egyre több klímaperben vonják őket felelősségre. *Másfelfok*. <https://masfelfok.hu/2023/09/28/az-olajoriasok-meg-mindig-trukkoznek-de-egyre-tobb-klimaperben-vonjak-oket-felelossegre/>

³² Szabó, A. I. (2023. október 20.) Évtizedek óta hülyére vesznek minket nagy sikerrel, mindannyiunk kárára. Klímaváltozás és dezinformáció. *Másfelfok*. <https://masfelfok.hu/2023/10/20/evtizedek-ota-hulyere-vesznek-minket-klimavaltozas-dezinformacio-fosszilis-ipar/>

³³ Maslin, M. (2019. november 28.) The five corrupt pillars of climate change denial. *The Conversation*. <https://theconversation.com/the-five-corrupt-pillars-of-climate-change-denial-122893>

³⁴ Zhou, Y., & Shen, L. (2022). Confirmation Bias and the Persistence of Misinformation on Climate Change. *Communication Research*, 49(4): 500-523. <https://doi.org/10.1177/00936502211028049>

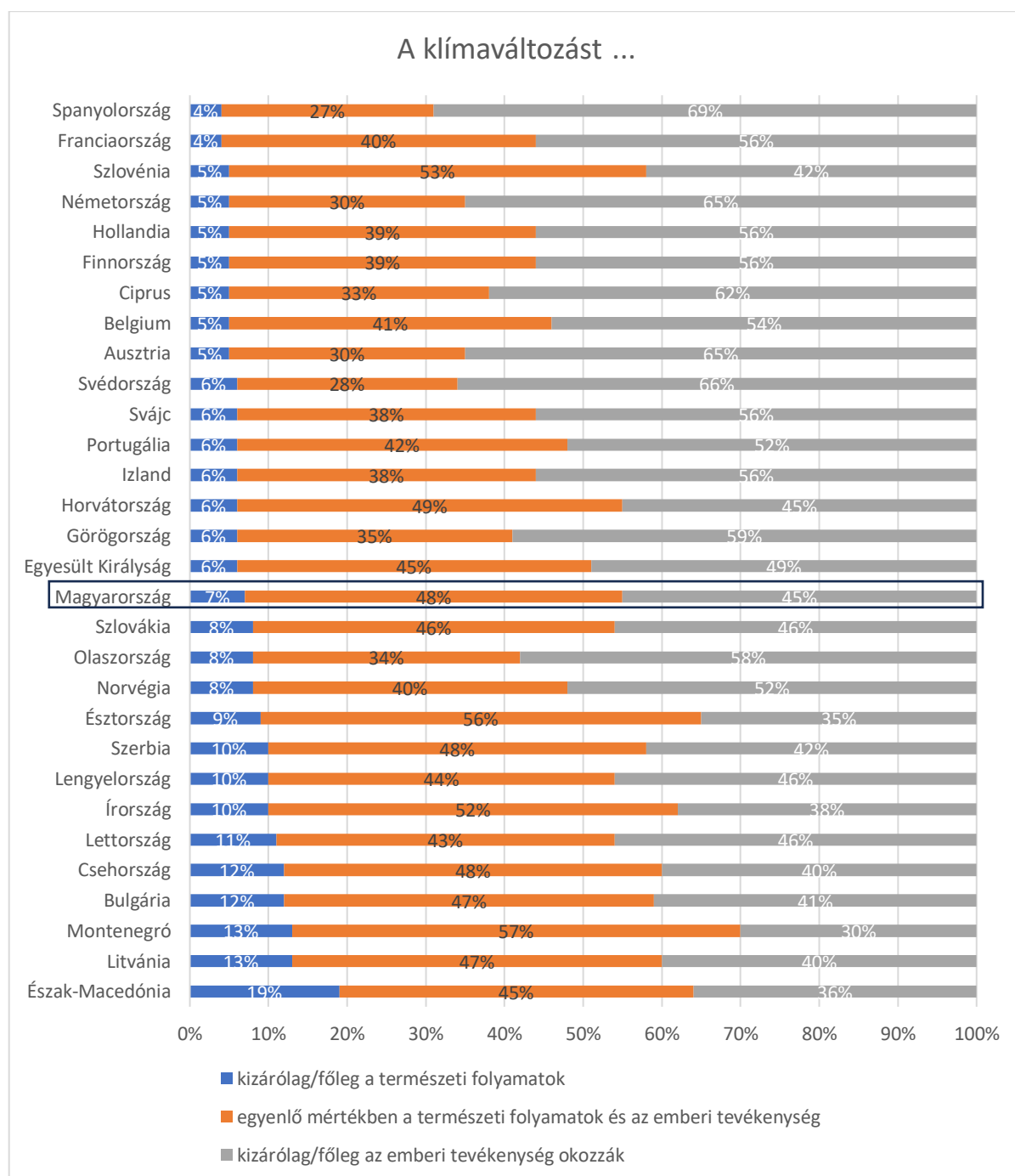
³⁵ Balavány, Gy. (2022. november 14.) Klímaszorongás, klímagyász, klímadüh: mik ezek az érzések, és hogyan tudunk velük megküzdeni? 24.hu <https://24.hu/belfold/2022/11/14/klimaszorongas-klimagyasz-klimaduh-pszichologus-interju/>

³⁶ Bernáth László a fent idézett Zöld Egyenlőség podcastban beszélt a kutatásról.

Attitűdök Magyarországon és Európában

A European Social Survey (ESS) 2020-as hullámának adatai szerint Magyarország körülbelül a középmezőnyben (17. a 30-ból) helyezkedik el, amikor azt nézzük, hogy mekkora azoknak az aránya, akik még mindig szinte kizárólag a természetet okolják a klímaváltozásért (1. ábra).

1. ábra: Ön szerint a klímaváltozást természeti folyamatok, emberi tevékenység vagy a kettő együtt okozza?? (2020-2021)

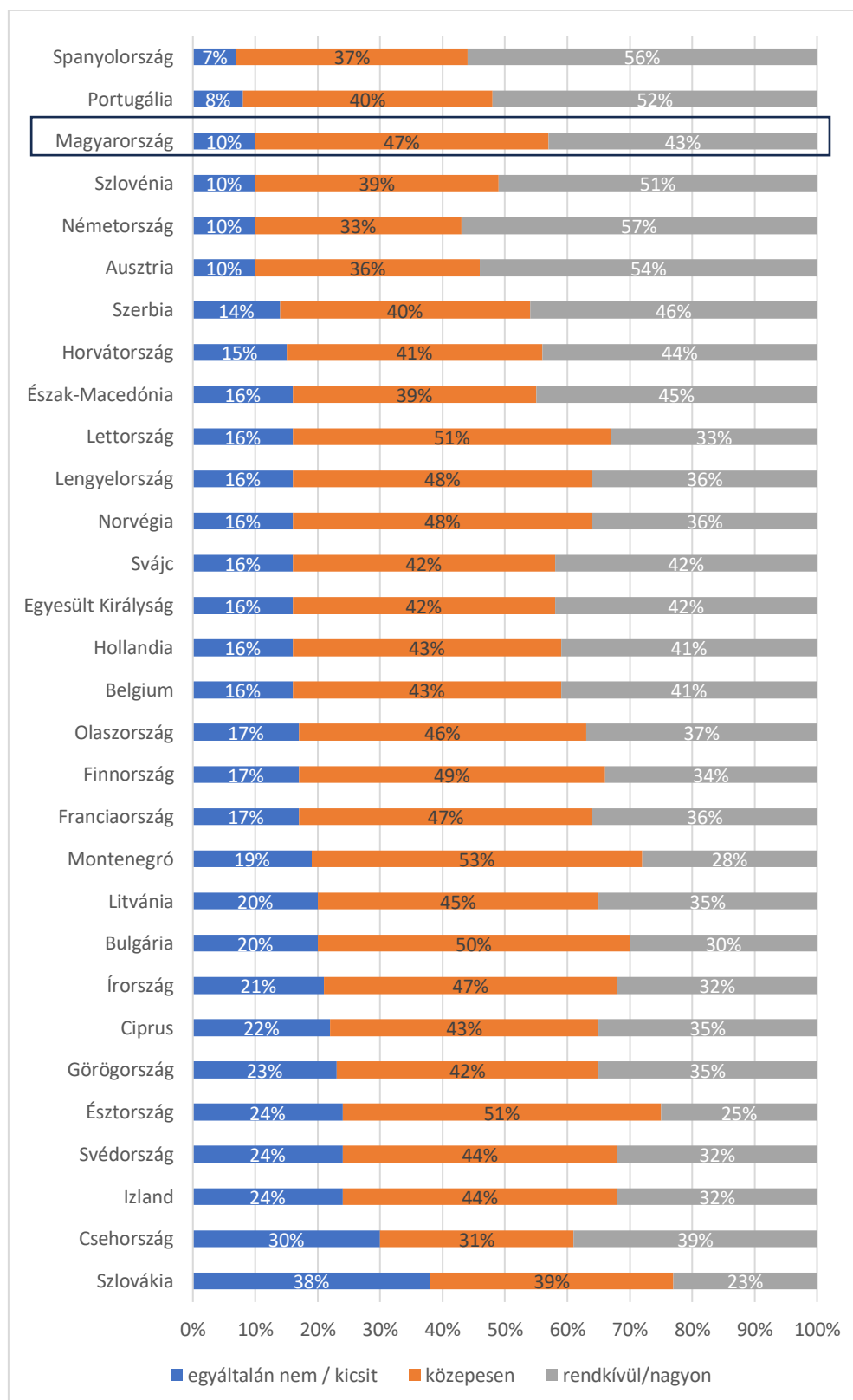
Forrás: Saját számítás az ESS 10-es hullám adatainak alapján³⁷

Ugyanezen adatok szerint a magyar lakosság körében kevesen vannak azok (10 százalék), akik csak kevéssé vagy egyáltalán nem aggódnak a klímaváltozás miatt (2. ábra). Ez az európai (a mérésben

³⁷ <https://ess.sikt.no/en/?tab=overview>

résztvevő) országokhoz képest viszonylag kedvező arány, a szomszédos Szlovákiában például 38 százalék vélekedik így.

2. ábra: Mennyire tart a klímaváltozástól? (2020-2021)

Forrás: Saját számítás az ESS 10-es hullám adatainak alapján³⁸

³⁸ <https://ess.sikt.no/en/?tab=overview>

Az alábbiakban – Magyarországra fókuszálva – bemutatjuk, hogy a közvélemény-kutatások alapján mekkora azok aránya, akik hisznek a klímaváltozásban, és azt súlyos problémának tartják. Megvizsgáljuk azt is, milyen cselekvéseket vetítenek előre az attitűdkutatások.

A többség hisz a klímaváltozásban

Egy frissebb, 2022-es nagymintás (3000 fős) reprezentatív hazai kutatás szerint (mely az ELKH megbízásából, a HUN-REN Közgazdasági- és Regionális Tudományi Kutatóközpont segítségével készült, a továbbiakban KRTK-s kutatás) 90% volt azok aránya, akik elfogadják, hogy (valószínűleg) van klímaváltozás, és 85% gondolja, hogy az emberi tevékenység teljesen vagy nagy mértékben hozzájárul ehhez. További 13% szerint kis mértékben járul csak hozzá, míg azok aránya, akik szerint az emberi tevékenység semmilyen mértékben nem járul hozzá a klímaváltozáshoz elenyésző, 2% alatti.³⁹

Változó a klímaváltozás súlyosságának megítélése

Változó azok aránya, akik a klímaváltozást súlyos problémának tartják Magyarországon; ez kérdésfeltétel és módszertan függvénye. Az alábbiakban összehasonlítottunk néhány eltérő módszertannal készült nagyobb kutatás eredményét.

Mindenekelőtt fontos különbséget tenni azok között a kutatások között, amelyek zárt, illetve amelyek nyitott kérdéseket tesznek fel: az előbbiben a válaszadó egy listából választhatja ki, hogy mi mindent tart súlyos problémának, az utóbbiban pedig a spontán említést rögzíti a kérdezőbiztos. Az sem mindegy, hogy az adott országra vonatkoztatva fogalmazzák meg a kérdéseket, vagy az egész bolygóra. Ebből is adódik, hogy a kutatások eredményei jócskán eltérnek.

A kutatások szerint a klímaváltozás ügyét egyre fontosabbnak érzékeljük. A PEW Survey eredményei szerint 2019-ben 66% tartotta „nagy fenyegetésnek” (major threat),⁴⁰ míg 2022-ben ez az arány már 80% volt⁴¹. A DemNet és az Index megbízásából, a Závecz Kutatóintézet által készített 2019-es felméréséből is az derül ki, hogy a nagy többség (82%) az egyik legfontosabb problémának tartja; 73% úgy érzi, őt személyesen érinti a klímaváltozás, míg 88% valamilyen mértékben aggódik miatta.⁴² Ide tartozik az az eredmény is, amely a Greenpeace megbízásából készült 2021-es felméréséből derült ki. E szerint a magyar lakosság túlnyomó többségének (73%-ának) valamennyire fontos volt, hogy a 2022-ben felálló kormánynak kiemelt célja legyen a klíma- és ökológiai válság elleni harc. Hasonló eredményeket találtunk az Ipsos 2022-es eredményeiben, ahol 74% volt azoknak az aránya, akik a klímaváltozás hatásait súlyosnak találták.⁴³ A már idézett hazai kutatásban nagyon magas (93%) volt azoknak az aránya, akik súlyos problémának tartják a klímaválságot – de ebben a felmérésben külön rá is kérdeztek a klímaváltozásra, nem spontán említették ilyen sokan.

---

³⁹ Grünhut, Z., Varjú, V. & Bodor, Á. (2023). Climate Concern and Pro-Environmental Behaviour in the Light of Trust. Sustainability 15(19): 14430 <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/19/14430>

⁴⁰ Poushter, J. & Huang, C. (10 February 2019) Climate Change Still Seen as the Top Global Threat, but Cyberattacks a Rising Concern. PEW Research. <https://www.pewresearch.org/global/2019/02/10/climate-change-still-seen-as-the-top-global-threat-but-cyberattacks-a-rising-concern/>

⁴¹ PEW Research. (31 August 2022). Climate change seen as top threat across 19 countries, but people also see dangers of false information online and cyberattacks from other countries. https://www.pewresearch.org/global/pg_2022-08-31_global-threats_0-04/

⁴² Demnet. (2019 október 7.) A magyar klímápara – mit gondolunk az éghajlatváltozásról, egyenlőtlenségről, kitől, mitől várjuk a megoldást? <https://demnet.hu/blog/a-magyar-klimapara-eghajlatvaltozas/>

⁴³ Dunne, M. (8 August 2022). Data Dive: How people feel about climate change and what to do about it. IPSOS. <https://www.ipsos.com/en/data-dive-how-people-feel-about-climate-change-and-what-do-about-it>

Ezzel szemben a már idézett 2022-es Ipsos-kutatásban, ahol egy listáról lehetett választani, már csak 46% mondta, hogy aggódott a klímaválság miatt a közelmúltban.⁴⁴ A legfrissebb Speciális Eurobarometer (2023) szerint pedig, ahol négy választ lehetett kiválasztani a világ legsúlyosabb problémáira a 11-ből, mindössze 33% választotta a klímaválságot. Ugyanebben a kérdőívben, ahol a klímaválságra külön rákérdeztek, 87% találta súlyos problémának (ők az 1-től 10-ig terjedő skálán a 7 és 10 közötti választ adták, ahol ez jelentette a súlyos problémát a kisebb számokkal szemben).⁴⁵

A Policy Solutions 2021-es kutatásában – az Eurobarometerhez hasonlóan – alacsonyabb volt (39%) a klímaválságot súlyos problémaként említő válaszadók aránya – itt is spontán említés mellett.⁴⁶ Fontos adalék, hogy 2021-ben még hatott a Covid-járvány sokkja, ami nyilvánvalóan háttérbe szorította ezt a kérdést. Végül pedig KRTK-s kutatásban is mindössze 25% említette a klímaváltozást az első három legfenyegetőbb probléma egyikeként.⁴⁷ **Ezekből az adatokból arra következtethetünk, hogy bár a legtöbben egyetértenek a klímaválság súlyosságával, nem említik maguktól/spontán a legnagyobb problémáik között.**

Ez – a kérdőíves módszertan korlátain túl – azt is jelentheti, hogy az embereknek kevésbé kiforrott véleményük van a kérdésben, tehát könnyebben befolyásolhatók a kérdésfeltevés által. A klímaszkepszis azonban – Bernáth László elmondása szerint⁴⁸ – egy erősen berögzült nézet, amiből nehezebb már kizökkenteni az egyéneket. Ezért is veszélyes a klímatagadás és a klímarelativizáció terjedése.

A klímaváltozás ellen tenni akarók aránya

Ahogy láttuk, a klímaválság létezését kevesen tagadják (legalábbis nyíltan), mégis kevesen tesznek ellene. A DemNet és az Index 2019-es közös kutatásában 54% mondta, hogy tesz valamit a klímaváltozás ellen, de nagyon alacsony volt azoknak az aránya, akik hajlandók lennének többet fizetni a környezettudatos termékekért. Azt is megkérdezték továbbá, hogy kinek kellene többet tenni a klímaváltozás ellen. A legnagyobb arányban a nagyvállalatokat (4,6), a fejlett országokat (4,6) és a kormányokat (4,4) jelölték meg (az 5-ös skálán, ahol az 1 jelentette az egyet nem értést és az 5 a teljes egyetértést).⁴⁹

Az Ipsos 2022-es kutatása szerint a magyarok 39%-a lenne hajlandó a következő években csökkenteni a húsfogyasztását a környezetvédelem érdekében.⁵⁰ Ezzel szemben a Speciális Eurobarometer 2023-as adatai szerint a tízből hat válaszadó tett valamit a klímaváltozás ellen az elmúlt hat hónapban.⁵¹ A válaszadók nagy része a szelektív hulladékgyűjtést (58%) és az eldobható

⁴⁴ Earth Day: Public Opinion on Climate Change. (April 2022). Ipsos Global Advisor.

https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/Earth%20Day_%20Public%20Opinion%20on%20Change%20Climate_%202022.pdf

⁴⁵ Special Eurobarometer 538. (2023). Hungary factsheet.

<https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=88228>

⁴⁶ Szorongások és Félelmek Magyarországon. (2021). Policy Solutions.

https://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzes/326/policy_solutions_szorongasok_es_felelmek.pdf

⁴⁷ Saját számítás az ELKH megbízásából, a KRTK által készített kutatás alapján, melyet Varjú Viktor bocsátott a rendelkezésünkre.

⁴⁸ Bernáth László a fent idézett Zöld Egyenlőség podcastban beszélt a klímaszkepszisről.

⁴⁹ DemNet, 2019.

⁵⁰ Ipsos (2022. október 7.) Klímafelelősség – Mit tehetünk a klímaváltozás ellen? <https://www.ipsos.com/hu-hu/klímafelelosseg-mit-tehetunk-klimavaltozas-ellen>

⁵¹ Eurobarometer: Key findings. (2023). <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2954>

termékek fogyasztásának csökkentését (55%) jelölték meg, márpedig ennek elenyésző a hatása a környezetvédelemre.⁵²

Az ELTE PPK Ember–Környezet Tranzakció Intézete által végzett, reprezentatív felmérésen alapuló kutatás szerint a magyar társadalom szinte egésze (95%) szeretné környezettudatosabbá tenni az életét a következő egy évben. Az energiatakarékosság volt a legnépszerűbb, míg az állati eredetű ételek csökkentése kapta a legkisebb pontszámot.⁵³

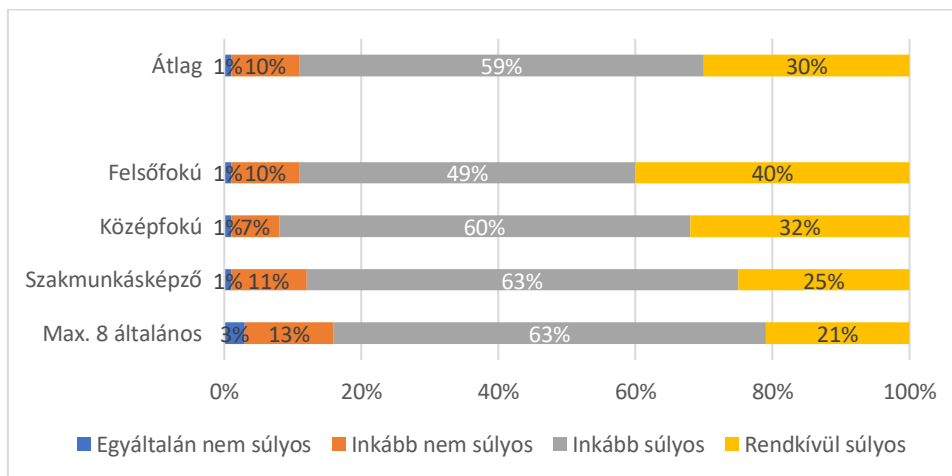
A klímaváltozással kapcsolatos nézetek háttérváltozói

Egy átfogó, nemzetközi adatokra épülő kutatás szerint az egyetlen tényező, ami egyéni szinten befolyásolja a klímatudatosságot, az az iskolai végzettség. Tehát a kor, a nem és egyéb szocio-demográfiai tényezők nem játszanak szignifikáns szerepet ebben⁵⁴ (illetve volt, ahol az összefüggés nagyon gyenge volt).

A legfrissebb általunk hivatkozott és elérhető kutatásokban már nem is kérdeztek rá konkrétan, hogy a válaszadó hisz-e a klímaváltozásban (az ESS 2018-as hullámában még volt ilyen kérdés), így itt is csak arra tudunk választ adni, hogy mely csoportok találják súlyosabbnak, illetve milyen okoknak tulajdonítják a klímaváltozást (volt olyan válaszopció itt is, hogy „nem hiszek a klímaváltozásban”, de ezeknek a válaszoknak az aránya elenyésző volt).

A 3. ábrán jól látszik, hogy az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében valamivel magasabb azoknak az aránya, akik szerint egyáltalán nem vagy csak kicsit súlyos probléma a klímaváltozás, míg a magasabban iskolázottak között az átlagosnál jóval magasabb azok aránya, akik rendkívül súlyos problémának tartják.

3. ábra: Ön szerint a klímaváltozás jelenleg mennyire súlyos probléma? (N=2930)⁵⁵, 2022

Forrás: Saját számítás a KRTK megbízásából készült adatfelvétel alapján

⁵² Fabók, B. (2021. május 17.) Miért nem ér sokat a klímaváltozás ellen, ha szelektíven gyűjtjük a hulladékot? [g7.hu https://g7.hu/elet/20210517/miert-nem-er-sokat-a-klimavaltozas-ellen-ha-szelektiven-gyujtuk-a-hulladekot/](https://g7.hu/elet/20210517/miert-nem-er-sokat-a-klimavaltozas-ellen-ha-szelektiven-gyujtuk-a-hulladekot/)

Továbbá, nemrég jött ki egy kutatás arról, hogy az elmúlt években EU-szinten mindössze az ötödét dolgozták fel a felgyűlt műanyagok. *Joint Research Centre*. (25 January 2024). Less than one-fifth of EU plastic was recycled in 2019, but 2025 targets can be still reached. https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/less-one-fifth-eu-plastic-was-recycled-2019-2025-targets-can-be-still-reached-2024-01-25_en

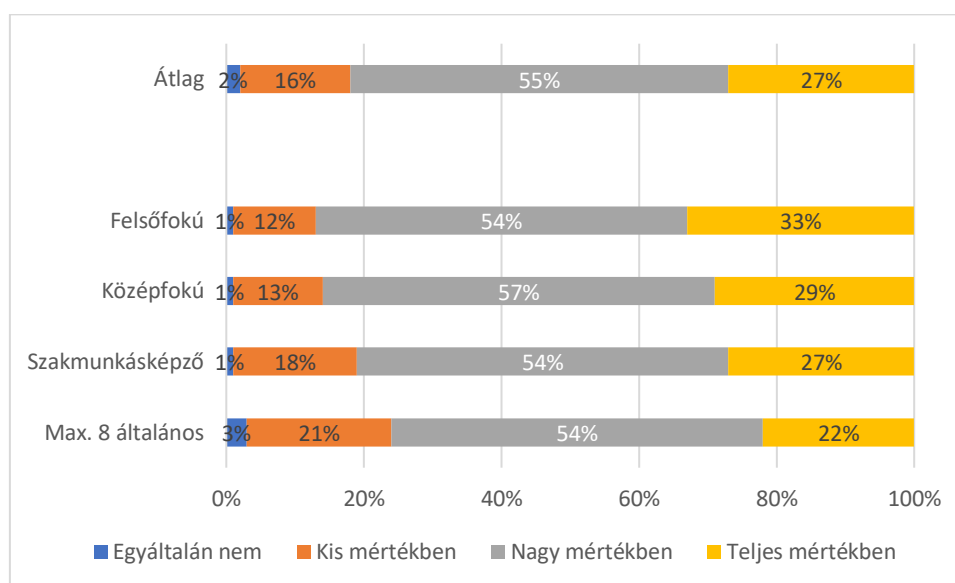
⁵³ Varga, A. (2023. január 17.) Az energiatakarékosságra nagyon, a húsfogyasztás csökkentésére jóval kevésbé nyitott a magyar társadalom. *Másfélfok*. <https://masfelfok.hu/2023/01/17/energiatakarékossag-husfogyasztas-ruhazkodas-magyar-tarsadalom-kornyezetvedelem-elte-ppk/>

⁵⁴ Muth, D. (2022). A klímatudatosságot magyarázó elméletek átfogó elemzése: strukturális, intézményi és egyéni megközelítések. *Tér és Társadalom* 36(4): 86-106. <https://doi.org/10.17649/TET.36.4.3426>

⁵⁵ χ^2 szignifikancia szint: 0.000

A klímaváltozás okaival kapcsolatban hasonló tendenciát találtunk (4. ábra): az alacsonyabb iskolai végzettségűek kevésbé társítják a klímaváltozást az emberi tevékenységhez, míg a magasabban iskolázottak között nagyobb azoknak az aránya, akik szerint teljes mértékben az emberi tevékenységnek tulajdonítható.

4. ábra: Véleménye szerint milyen mértékben járul hozzá a klímaváltozáshoz az emberi tevékenység? (N=2955)⁵⁶, 2022

Forrás: Saját számítás a KRTK megbízásából készült adatfelvétel alapján

A 21 Kutatóközpont 2023-as kutatása szerint **a nem kormánypárti szavazók inkább tartanak a klímaváltozástól**⁵⁷: a klímaváltozást nagyon súlyosnak találók aránya jóval magasabb volt az ellenzékiek között (61%), mint a kormánypártiak körében (36%) – de ha az „elég súlyos”-nak és a „nagyon súlyos”-nak tartók arányát összeadjuk, ez a hatalmas különbség megszűnik (94 és 88%). Ez az eredmény összecseng az Egyesült Államokban talált eredményekkel is⁵⁸ (ahol ezt a témát – a klímaszkeptikusok magasabb aránya miatt – alaposabban tudják kutatni), illetve azzal az általános tendenciával, hogy ugyan a liberális-baloldalon is találni klímaszkeptikusokat, a konzervatív-jobboldalon sokkal elterjedtebb (ezt szakértőink is megerősítették). Ennek egyik magyarázata, hogy a környezetvédelem témáját Magyarországon eredetileg a baloldal karolta föl, és nemrég kezdte a jobboldal – erre reakcióként – kialakítani a saját konzervatív-környezetvédelmi politikáját. Az egyik hívószava ennek az ideológiának a „teremtésvédelem”, amely Roger Scrutontól ered.⁵⁹ Az általunk meginterjúvolt Vasali Zoltán szerint „Orbán ha nem is mondja ki, hogy teremtésvédelem, ezt az ideológiát alkalmazza: a józanságot próbálja szembehelyezni a radikalizmussal”.

A jobboldal klímaváltozáshoz való hozzáállását Mikecz Dániel, Böcskei Balázs és Vasali Zoltán az alábbiakban foglalták össze a Magyar Nemzet Online tartalomelemzése alapján:

⁵⁶ χ^2 szignifikancia szint: 0.000

⁵⁷ 24.hu. (2023. április 19.) Klímaváltozás: ki a felelős, és ki tegyen ellene a magyarok szerint? <https://24.hu/belfold/2023/04/19/klimavaltozas-felmeres-21-kutato kozpont/>

⁵⁸ PEW Research Centre. (31 August 2022) Climate Change Remains Top Global Threat Across 19-Country Survey. <https://www.pewresearch.org/global/2022/08/31/climate-change-remains-top-global-threat-across-19-country-survey/>

⁵⁹ Nagy, E. (2020. március 21.) Teremtésvédelem és nemzeti konzervativizmus – Itt a kommentár új száma. XXI. Századi Intézet. <https://www.xxiszazadintezet.hu/teremtesvedelem-es-nemzeti-konzervativizmus-itt-a-kommentar-uj-szama/>

Nem tagadják a klímaváltozást, de kezelését a nemzetállami gazdaságra és a nemzeti szuverenitásra tekintettel tartja csak elfogadhatónak. A klímakonzervatív keret mellett a klímamozgalmat úgy is értelmezik, mint új baloldaliságot, amelynek háttérében politikai érdekek fedezhetőek fel. A rejtett politikai és gazdasági érdekek kiszolgálása és a politikai baloldal új formájának vádjával a klímamozgalom hitelességét kérdőjelezi meg. **Egyes amerikai konzervatívoktól eltérően tehát sem a jobboldali véleményvezérek, sem a kormány nem a klímaváltozás tényét tagadta.** A véleménycikkek értelmezési keretei felvetették a klímamozgalom és egyes társadalmi csoportok, valamint a politikai koncepciók közötti ellentéteket is. Ide tartoznak az idősek, a családok és a nemzeti szuverenitás. A két utóbbi a Fidesz-kormány politikai agendájának sarokkövét jelentik.⁶⁰ (saját kiemelés)

Másrészt, ahogy szakértőink kiemelték, a klímaváltozással szembeni küzdelemben látszólag olyan változtatásokat kellene bevezetni, amelyek veszélyeztethetik az egyén státuszát vagy egyéni szabadságjogait. Tehát azok, akiknek összességében magasabb a státuszuk, hajlamosabbak lehetnek arra, hogy klímaszkeptikus álláspontra helyezkedjenek. Ez részben annak is köszönhető, hogy sok esetben *„egy klímavédelmi intézkedés úgy van kommunikálva, hogy attól neked rosszabb lesz. És ez ugye nincs így, sőt, most már számos tanulmány van arról, hogy amellet, hogy egy adott intézkedés segít az üvegház kibocsátás mérséklésében és/vagy az alkalmazkodásban, közvetve általában a jóllétet is növeli”* (Szabó Amanda).⁶¹ A tömegközlekedés és az egyéb mikromobilitási eszközök (roller, kerékpár stb.) használatát az autózás helyett sokan úgy élik meg, hogy le kell mondaniuk egy fontos státuszszimbólumról, miközben ennek lehetnek objektív előnyei is: csökkenő légszennyezettség, az egyén dugóban eltöltött ideje stb. Továbbá, ahogy ezt szakértőink elmondták, ezt sokan szabadságkorlátozásnak élik meg (ez jól kirajzolódik a szélsőséges klímatagadó narratívákból is [ld. lentebb]).

---

⁶⁰ Mikecz, D., Böcskei, B. & Vasali, Z. (2022). A magyar jobboldal (ellen)keretei a klímaváltozásra- és mozgalomra. <http://real.mtak.hu/155833/1/Mikecz%20-%20Böcskei%20-%20Vasali.pdf>

⁶¹ Természetesen – ahogy Vasali Zoltán kiemelte – vannak olyan intézkedések is, melyeknek a megítélése nem egyértelmű (pl. az elektromos autók kérdése).

Kormányzati nyilvánosság: klímatagadás helyett klímarelativizáció

A kormányzati irányítású médiumok narratívái nagyon vegyesek, amikor a környezetvédelemről van szó. Egyfelől a környezetvédelem jelentőségét hangsúlyozzák, másfelől relativizálják a klímaváltozás fontosságát azáltal, hogy 1) kis hangsúlyt fektetnek rá, 2) szabad utat engednek a klímaszkeptikus narratíváknak, gyakran az összeesküvés-elméleteknek is.

Ahhoz, hogy ezt az állítást alá tudjuk támasztani, bemutatjuk a kormány környezetpolitikájának megítélését 2021 óta, majd rátérünk a kormány és a kormányközeli influenszerek (pl. Megafon) a klímaváltozással és annak ellenszereivel kapcsolatos főbb üzeneteire.

Magyarország és a klímaváltozás elleni küzdelem – objektív indikátorok alapján

A jogszabályi és a gazdasági-társadalmi-politikai környezet meghatározó jelentőségű a klímaszkepszis szempontjából.⁶²⁶³

Ami az objektív indikátorokat illeti, az MIT által összeállított Green Future Index szerint Magyarország a 29. helyet foglalta el 2023-ban (a 76 vizsgált országból), amely öt hely lecsúszást jelent a korábbi helyezéshez képest.⁶⁴ Az első 28 helyből 16-ot EU-s ország foglal el, köztük Bulgária is megelőzi Magyarországot. Ez az index öt pillért foglal magában: karbonkibocsátás, energiaátállítás, zöld társadalom, tiszta innováció és klímapolitika. Ha a karbonkibocsátást nézzük, az ország az 51. helyen áll, a klímapolitikában viszont a 25.

A Green Policy Center értékelése szerint Magyarországon 2021-ben 2%-kal növekedett az üvegházhatású gázok kibocsátása a 2020-as évhez képest. Ugyanakkor, ha a járvány torzító hatását kiszűrjük, látható, hogy 2021-re sem kezdődtek meg a kibocsátásokat érdemben csökkentő változások, vagy legalábbis ezek eredménye még nem látszik. A jelentés szerint Magyarország még nem indult el kellő ütemben a klímasemlegesség útján: két területen (ipar és technológia) összességében pozitív irányba mozdult el, míg öt területen (energia, mezőgazdaság és földhasználat, közlekedés, széndioxid-kivonás, klímakormányzási rendszer) stagnálást mutat a vizsgált időszakban.⁶⁵ A klímakormányzási rendszert illetően: hiába kötelező megfogalmazni a Nemzeti Energia- és Klímatervet, mind az EU⁶⁶, mind a környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek⁶⁷ kritikát fogalmaztak meg a dokumentummal szemben.

A megújuló energiák aránya Magyarországon 2022-ben – az Eurostat számításai szerint – jóval az EU-s átlag alatt volt: a 23 százalékos arány a tagállamok között a hatodik legalacsonyabb (a régióban

⁶² Ágoston-Kostyál, Cs. (2022. december 14.) Támogató közegben itthon is könnyebb volna a környezettudatosság. A cselekvés “méhecskéi” és a tétlenség “sárkányai”. *Másfélők*. <https://masfelfok.hu/2022/12/14/tamogato-kozegeben-itthon-is-konyvebb-volna-a-kornyezzetudatossag-egyeni-cselekv-es-klimavaltozas-eletmod-elte-ppk/>

⁶³ Nem véletlen, hogy pl. az energiaállampolgárság létrejöttét is a PESTEL keretében vizsgálták, mely az adott ország politikai, gazdasági, társadalmi, technológiai, környezeti és jogi környezetét nézi. Hajdinjak et al. (2023) Analytical report on PESTEL factors in the national and local contexts. *ENERGYPROSPECTS*. https://www.energyprospects.eu/fileadmin/user_upload/lu_portal/www.energycitizen.eu/D5.2_Analytical_report_on_PESTEL_factors_in_the_national_and_local_contexts-FINAL.pdf

⁶⁴ The Green Future Index. (2023). <https://www.technologyreview.com/2023/04/05/1070581/the-green-future-index-2023/>

⁶⁵ Green Policy Center. (2023). Magyarország Második Klímasemlegességi Előrehaladási Jelentése. https://www.greenpolicycenter.com/wp-content/uploads/2023/11/GPC-2023_mitigacios-progress-report-END.pdf

⁶⁶ European Commission. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/necp_factsheet_hu_final.pdf

⁶⁷ MTVSZ. (2019. március 28.) Közös civil észrevételek a „Magyarország Energia- és Klímaterve (tervezet)” című, az EU-nak 2019. január 31-én benyújtott anyaghoz https://mtvsz.hu/dynamic/energia_klima/hu_nekt_kozos_civil_velemenyananyag_2019marc28.pdf

pedig utolsó) helyezést érte el.⁶⁸ A szakértők egyetértének abban, hogy 2030-ra ennek az arálynak 30 százalékra kellene emelkednie.⁶⁹

A környezetvédelmi politika (hiánya) és kommunikáció – ahogy a szakértők látják

A környezetvédelmi tárca hiánya önmagában is üzenetértékű abból a szempontból, hogy mennyire szerepel a környezetvédelem a kormányzati prioritások között. Illés Zoltán, az Orbán-kormány volt környezetvédelmi államtitkára – a Telexnek adott interjújában – elmondta, „az állami igazgatás szintjén, hogyha valaminek nincsen önálló tárcája, akkor, bocsánat, erős lesz a kifejezés, az nem létezik.”⁷⁰

Ugyan a 2024-es évértékelőjében sok időt szentelt Orbán Viktor a zöld témáknak, Jávor Benedek – humánökológus szakértő, a főváros brüsszeli képviselőjének vezetője és a Párbeszéd – Zöldek politikusa – a Greenfo podcastban⁷¹ úgy értékelte, hogy ez vagy annak köszönhető, hogy a kegyelmi ügyről próbálta elterelni a témát, vagy így próbált elébemeni annak, hogy valójában nem tesz semmit a környezetvédelemért, hiszen amiket mondott, azok „köszönő viszonyban sincsenek a valósággal”.

A már említett Nemzeti Energia- és Klímatervvvel kapcsolatos aggodalmak a következők voltak: hiányosnak találták (a célok és az intézkedések nincsenek összhangban), a kitűzött célokat nem elégségesnek, a hivatkozott adatokat nem mindenhol megalapozottnak. A civil szervezetek aggódtak a társadalmi konzultáció hiánya miatt is. Ezzel összhangban nagyon korlátozottan volt elérhető a dokumentum (ld. még erről alább).⁷² Az azóta frissített és felülvizsgált tervezet sem kapott pozitívabb értékelést (ld. a Habitat for Humanity⁷³, az MTVSZ⁷⁴ vagy a Green Policy Center⁷⁵ szakvéleményét róla): a kitűzött célok nagyságrendje nem változott, és továbbra is hiányos.

Vasali Zoltán a különböző környezetvédelmi szakpolitikákat így értékelte (kissé szarkasztikusan): „a napenergiát egy kicsit toljuk, de azt is csak korlátozottan, és a szélenergiát is [korlátozottan], mert a madarak nekirepülnek, és az agyi tevékenységet károsítja, és erre keresünk egy NASA-utalást, amit nehezen tudunk megvédeni”⁷⁶. Itt arra utalt a szakértő, hogy Magyarországon sokkal többet is lehetne tenni a megújulóknak terén, illetve még összeesküvés-elméletek hangoztatásától sem rettennek el (erről is lásd később). Majd így folytatta: „Ez jól példázza azt a törekvést, hogy a racionalizmusnak beállított klímaszkeptikus, ilyen finom álláspontot a kormányzat részéről hogyan próbálják rendszeresen

⁶⁸ EUROSTAT. (2022). Renewable energy. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Renewable_energy_2022_infographic.jpg

⁶⁹ Koczóh, L. A. (2023. április 28.) Itt kell tartanunk 2030-ra, ha komolyan vesszük a klímasemlegességi célunkat. Green Policy Center. <https://www.greenpolicycenter.com/2023/04/28/itt-kell-tartanunk-2030-ra-ha-komolyan-vesszuk-a-klímasemlegességi-celunkat/>

⁷⁰ Telex podcast. (2022. július 14.) Magyarországon nem létezik állami környezetvédelem. https://www.youtube.com/watch?v=sva3X7WcWB0&ab_channel=Telex%E2%80%A4hu 34.09-től

⁷¹ Greenfo podcast. (2024. február 22.) Orbán évértékelése: felértékelődött a zöld, vagy választási bullshit gyűjtemény? <https://greenfo.hu/hir/orban-evertekelese-felertekelodott-a-zold-vagy-valasztasi-bullshit-gyujtemeny/>

⁷² MTVSZ, 2019 március 28.

https://mtvsz.hu/dynamic/energia_klima/hu_nekt_kozos_civil_velemenyananyag_2019marc28.pdf

⁷³ Habitat for Humanity. (2023. július 19.) A Habitat for Humanity Magyarország véleménye a hazai Nemzeti Energia- és Klímaterv felülvizsgálatáról. <https://habitat.hu/hirek/2023/07/a-habitat-for-humanity-magyarorszag-velemenye-a-hazai-nemzeti-energia-es-klímaterv-felulvizsgalatrol/>

⁷⁴ MTVSZ. (2023 július 7.) Szakmai vélemény a felülvizsgált NEKT 45 oldalas tervezetéhez a társadalmi egyeztetés keretében. https://mtvsz.hu/uploads/files/NEKT-velemen-2023julius7-MTVSZ_vegl.pdf

⁷⁵ Koczóh, L. A. (2023. október 31.) Szakmai vélemény a felülvizsgált NEKT 45 oldalas tervezetéhez a társadalmi egyeztetés keretében. Green Policy Center. <https://www.greenpolicycenter.com/2023/10/31/magyarorszag-felulvizsgalt-nemzeti-energia-es-klímaterv-tervezetenekelemzese/>

⁷⁶ Pósa, T. (2020. február 8.) Szélmalomharc. [magyarnemzet.hu https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2020/02/szelmalomharc](https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2020/02/szelmalomharc)

alátámasztani.” Összességében szerinte a kormány „klímaracionalizál”, és látens klímaszkepszis jellemzi: „nem vitatja a klímaváltozás meglétét”, de csak a minimálisat hajlandó megtenni és – egybecsengve azzal, amit Nagy Réka is mondott –, hogy „techoptimisták”, vagyis túlságosan bíznak a technológia fejlődésében, és azt gondolják, hogy majd a technológia megoldja a klímaváltozás problémáját is.

Több szakértő is kiemelte az interjúban, hogy a klímaszkeptikus álláspont kialakulásához hozzájárulhat a zöldek radikális tevékenysége/kommunikációja is. Erre válaszul alakult ki a kormány racionalizáló-relativizáló álláspontja, miszerint: „nyugtassuk le a társadalmat, nem kell a 'klímahisztinek' eleget tenni” (Vasali Zoltán). Továbbá – tette hozzá a szakértő –, sok esetben a klímavédelmi intézkedéseket, melyek amúgy hatékonyak lennének, nevetségessé teszik még azokban a körökben is, „ahol nem feltétlen fideszesek vannak csak”.

Szakértőink egyike úgy fogalmazott, hogy a kormány „felült a lomborgi vonatra” (Bjørn Lomborg egy klímaszkeptikus tudós, ld. lentebb).

Kormányzati kommunikáció és propaganda

Illés Zoltán, aki az interjú időpontjában is fideszesként azonosította magát, azt is mondta, hogy az kellene, hogy „folyamatos kommunikáció történjen a tekintetben, hogy energiatakarékosság szükséges, hogy nem pazarlunk”.⁷⁷ Ehhez szorosan kapcsolódik a Policy Solutions 2023-as kutatásának egyik fő eredménye, miszerint a kormánypropaganda kiüresítette a környezetvédelmi üzeneteket.⁷⁸ A Zöld Egyenlőség podcastban 4 zöld szakértő értett egyet abban a kérdésben, hogy Orbán Viktor a kommunikációjával inkább árt a klímaváltozás ügyének, mint segíti.⁷⁹

Míg a kormány rengeteg forrást használ fel a különböző személyek (pl. Soros, ellenzéki politikusok stb.) lejáratására és kisebbségi csoportokkal (LMBTQ, bevándorlók stb.), civil szervezetekkel szembeni bűnbakképzésre a propagandagépezet (morális pánikgomb⁸⁰) működtetésével (ld. nemzeti konzultációk⁸¹, népszavazás stb.), ahhoz képest kevés forrást fordít a környezetvédelem/klímaváltozás ügyére és a környezettudatos megoldások népszerűsítésére (ld. az 5. ábrát). Ezt jól szemlélteti a zöld témájú nemzeti konzultációk körüli csekély hírverés – inkább egyfajta elhallgatás jellemzi a témát.⁸² A 2019 novemberében meghirdetett környezetvédelmi konzultáció a Nemzeti Tiszta Fejlődési Stratégiáról szólt, melyet kötelező volt társadalmasítani – ehhez képest sikerült jól eltitkolni. Sőt, ahogy az a 444-nek adott válaszelemből⁸³ kiderül: „A klímavédelem kapcsán a kormány nem indított nemzeti konzultációt, a Brüsszel által előírt tájékoztatási formának tettünk eleget. [...] Amennyiben a kormány klíma ügyben nemzeti konzultációt akar lefolytatni, akkor azt a szokásos módon fogja megtenni.” 2021-ben is zajlott egy alig érzékelhető

⁷⁷ Telex podcast, 2022. 42.14-től

⁷⁸ Bajnai, M. (2023. május 11.) *magyarnarancs.hu* <https://magyarnarancs.hu/belpol/az-orbani-propaganda-a-klimavalsaggal-kapcsolatos-kommunikaciot-is-alaassa-258624>

⁷⁹ Zöld Egyenlőség podcast. (2024. február 9.) 4 év – 4 zöld podcaster. <https://ujegyenloseg.hu/4-ev-4-zold-podcaster/>

⁸⁰ Sik E. (2018). Egy hungarikum: a morális pánikgomb. *Mozgó Világ* https://szociologia.tk.hu/uploads/files/2018/mozgo_vilag_1610_Sik.pdf

⁸¹ Csak nemzeti konzultációkra 41 milliárd Forintot költöttek el 2021-ig. Lengyel, T. (2021. szeptember 3.) Már legalább 41 milliárd ment el nemzeti konzultációkra, és a legújabb árát még nem is tudjuk. *hvg.hu* https://hvg.hu/itthon/20210903_Nemzeti_konzultacio_41_milliard

⁸² Horváth, B. (2019. november 22.)

A kormány éppen nemzeti konzultációt folytat a klímavédelemről, csak az embereknek felejtettek el szólni róla. *444.hu* <https://444.hu/2019/11/22/a-kormany-eppen-nemzeti-konzultaciott-folytat-a-klimavedelemrol-csak-az-embereknek-felejtettek-el-szolni-rola>

⁸³ Horváth, B. (2019. november 24.) Kormány: Nem indítottunk klímavédelmi nemzeti konzultációt, Brüsszel miatt van az egész. *444.hu* <https://444.hu/2019/11/24/kormany-nem-inditottunk-klimavedelmi-nemzeti-konzultaciott-brusszel-miatt-van-az-egesz>

konzultáció. A *Magyarország zöld úton jár!* című kérdőívet csak online lehetett kitölteni⁸⁴, a szokásos óriásplakát-kampány elmaradt (pedig ez is segíthetett volna a téma népszerűsítésében). Ennek megfelelően viszonylag alacsony számú kitöltést eredményezett (a többihez képest)⁸⁵. Érdekes adalék, hogy annak ellenére, hogy egyértelműen nemzeti konzultációnak számított a második, hiszen 13 hasonlóra hivatkoznak,⁸⁶ ami ezt megelőzte, mégsem hívják annak: „Az év végéig még kitölthető az online zöld kérdőív”⁸⁷ – áll a kormány.hu oldalon. A 2021-eshez (egyelőre) hasonlóképpen zajlik a 2024-es zöld konzultáció is „Közös ügyünk a zöldenergia” címmel.⁸⁸ A nemzeti konzultációknál megszokott módon⁸⁹ a kérdések és a magyarázatok a „helyes”, azaz a támogató válasz felé terelik a válaszadót. Jellemző a kérdőívre, hogy az atomenergiáról egyoldalúan, csak pozitívumokat említve ír, az akkugyárakhoz pedig úgy kéri a válaszadók támogatását, hogy nem nevezi nevén őket, ahogy Orbán Viktor sem tette az évértékelőjében, hanem „az elektromosjármű-gyártáshoz kapcsolódó iparág”-ként említi őket.⁹⁰

Ugyanezt a tendenciát jól bizonyítja számos kutatás, amelyben összeszedik a főbb kormányzati témákat/narratívákat: a klímaváltozás sehol nem szerepel⁹¹.

5. ábra: A morális pánikgomb nyomogatása és a három zöld konzultáció (szaggatottal)

Forrás: szerkesztett verzió az eredeti alapján (<https://24.hu/belfold/2024/01/16/infografika-sik-endre-orban-kormanyok-nemzeti-konzultaciok-plakatkampanyok-propaganda>)

⁸⁴ <https://web.archive.org/web/20211113084837/https://zold.kormany.hu/>

⁸⁵ Infostart. (2022. január 21.) 70 ezren töltötték ki a kormány zöld konzultációját.

<https://infostart.hu/belfold/2022/01/21/70-ezren-toltottek-ki-a-kormany-zold-konzultaciojat>

⁸⁶ HírTV. (2021. október 3.) Online nemzeti konzultáció indul a klímavédelem kérdésében.

<https://hirtv.hu/ahirtvhirei/online-nemzeti-konzultacio-indul-a-klimavedelem-kerdeseben-2528664>

⁸⁷ <https://kormany.hu/hirek/az-ev-vegeig-meg-kitoltheto-az-online-zold-kerdoiv>

⁸⁸ <https://zoldenergia.kormany.hu/>

⁸⁹ Lásd erről: Gerő, M., Sik, E. és Surányi, R. (2023 szeptember). Nemzeti lakógyűlés. *Mozgó Világ*, 36-50.

⁹⁰ Kovács, G. (2024. március 14.) Itt az új nemzeti konzultáció: Ugye Ön is akar atomerőművet és sok-sok akkugyárat? Ugye igen? *hvg.hu*. https://hvg.hu/kkv/20240314_itt-az-uj-nemzeti-konzultacio-ugye-on-is-akar-atomeromuvet-es-sok-sok-akkugyarat-ugye-igen

⁹¹ Ld. pl. Horváth, K., Kovács, F. & Kovács, I. (2023). A kormányüzenetek mindent beterítenek: országos és külföldi hírek a helyi lapokban. *Mérték Médiaelemző Műhely*. https://mertek.eu/wp-content/uploads/2024/01/Mertek_fuzetek_35.pdf

Nagy Réka (klímakommunikációs) szakértő szerint az, hogy a kormány nem fordít elég figyelmet a klímaváltozásról való, teljes spektrumú kommunikációra, illetve hogy csak bizonyos diskurzusok mentén kommunikál, bizonyos értelemben már klímadezinformációnak számíthat. A Mérték legfrissebb kutatásában is hasonló logikát követve írják a szerzők: „A dezinformációs stratégiának egy másik eleme bizonyos témák figyelmen kívül hagyása”.⁹²

Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy milyen témákkal foglalkozik a kormány, és milyen keretekben tálalja azt.

---

⁹² Mérték, 2023.

Kormányzati narratívák

A hivatalos kormányzati narratívák

Ebben az alfejezetben azt nézzük meg, hogy milyen narratívák dominálnak a kormány különböző csatornáin. Ehhez egy social listening eszköz (SentiOne) segítségével létrehoztunk egy 612 cikket és 147 posztot tartalmazó adatbázist⁹³, amelynek elemzése során az alábbi metanarratívákat találtuk:

1. **A kormánynak kiemelt programja a „Klíma- és Természetvédelmi Akcióterv”, melynek keretében (és azon túl is) folyamatosan teljesíti a kitűzött célokat.**

Ezen belül több alnarratívát találtunk. Az egyik a *klímaváltozással szembeni küzdelemről és ennek kiemelt szerepéről* szól. Erre egy pár idézet: „A klíma- és természetvédelmi akcióterv végrehajtásában a koronavírus-járvány sem jelent akadályt, ütemezetten zajlanak a tervezett programok. Mi nemcsak beszélünk környezeti örökségünk védelméről, hanem cselekszünk is.”⁹⁴ Vagy: „Számunkra a klíma és természetvédelem nemcsak üres jelszó, hanem valódi küldetés.”⁹⁵

A klímaváltozással szembeni küzdelem egyik kiemelt területe az energiafüggőség csökkentése (pl. a megújulókat használatának megnövekedése által), az energiahatékonyság növelése (azon belül is a legtöbb hangsúly a közlekedésen van, hiszen az teszi ki a szén-dioxid kibocsátás ötödét; pl. az elektromos kerékpár támogatása, a Zöld Busz program stb.), és a természet védelme. Ez utóbbira jó példa a 2019-ben indított Ország- illetve Településfásítási Programok, továbbá idetartozik a hulladékcsökkentés témája és a „Farm to Fork”⁹⁶ kezdeményezés is. A faültetésekkel párhuzamosan viszont született egy rendelet, ami megkönnyíti a fakivágásokat,⁹⁷ és ami ellen szinte az összes környezetvédő civil szervezet rögtön összefogott.⁹⁸ A megújulókat kapcsán egy emlékeztető: a magyarországi kapacitás sokkal ambíciózusabb vállalatokra is lehetőséget adna,⁹⁹ továbbá a cikkek a napelem pályázati lehetőség általi megnövelt kapacitást emelik ki, melyet – a bruttóelszámolásra való átállás miatt is – sokat kritizáltak; és emellett fontos megemlíteni, hogy szélerőműveket is lehetne építeni, ha ezt nem lehetetlenítené el a jogszabályi környezet.¹⁰⁰

Egy másik gyakori alnarratíva, hogy *a kormány jól teljesít ebben (is)*. Ez a frázis („Magyarország jobban teljesít”) a már jól ismert kormányzati kommunikációból köszön vissza. Néhány példa erre: „Az Eurostat friss adatközlése szerint Magyarország az uniós átlag felett, a régióban a legjobban

⁹³ Az adatbázishoz a kormany.hu, a miniszterelnok.hu és Orbán Viktor, Gulyás Gergely, Steiner Attila, az Energiaügyi Minisztérium, az Agrárminisztérium, és Magyarország Kormányának Facebook oldalait vettük alapul az elmúlt 3 évben (2021. január 21. – 2024. január 20.); a SentiOne maximum ennyi időre tud keresni visszafelé). A keresőszavak a klíma és annak ragozott alakjai voltak, illetve minden összetett szó belekerült (kivéve a légkondicionáló géppel kapcsolatosak, ezeket egy félig manuális módszerrel kiszűrtük)

⁹⁴ Magyarország Kormánya. (2021. március 24.) Facebook.
<http://www.facebook.com/120370174702378/posts/5266738456732165>

⁹⁵ Magyarország Kormánya. (2021. június 7.) Facebook.
<http://www.facebook.com/120370174702378/posts/5659536164119057>

⁹⁶ <https://farm2fork.hu/>

⁹⁷ Magyar Közlöny. (2022. augusztus 4.) 131. szám
<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/7c6944e3c1bd65e6f4638f37cfeb1e1f85ea2bdd/letoltes>

⁹⁸ <https://peticio.wwf.hu/>

⁹⁹ Portfolio (2023. szeptember 4.) Napelemes szaldó elszámolás: fontos kérést kaptak az érintettek.
<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230904/napelemes-szaldo-elszamolas-fontos-kerest-kaptak-az-erintettek-637613>

¹⁰⁰ Energiaklub. (2023. február 22.) Szélerőművi Magyarországon is! – infografikák.
<https://energiaklub.hu/node/5133>

Szabó, Gy. (2023. április 15.) Kemény kritikát kapott a kormány, fontos ponton számolhatnak rosszul.
Index.hu <https://index.hu/gazdasag/2023/04/15/energia-veszelyhelyzet-energiavalsag-energiaellatas-megujulo-energia-szelenergia-zold-index/>

teljesít a közlekedésben használt megújuló energiaforrások részarányában.”¹⁰¹ Vagy: „1990 óta úgy tudta az ipari termelését növelni, hogy a károsanyag-kibocsátást csökkentette.”¹⁰² Az Indexen (még a tulajdonváltás előtt) így kritizálták ezt a kormányzati álláspontot:

Ez tény, de alapvetően nem a magyar erőfeszítések eredménye, hanem egyszerűen annak a hatása, hogy a rendszerváltás után összeomlott az erősen szennyező nehézipar. A volt szocialista országok szennyezése emiatt valóban sokat csökkent, és mivel számukra ez egy kedvező beállítást, szeretnek is erre mutogatni, és még azt is elérték, hogy az EU-ban is 1990-et tekintik bázisévnek a kibocsátáscsökkentés szempontjából. A KÉP EGÉSZ MÁST MUTAT, HA FRISSEBB SZÁMOKAT HASZNÁLUNK.¹⁰³ (eredeti kiemelés)

Ezen felül volt egy ambíciózus poszt is, melyet 2022. február 4-én osztott meg a kormány a Facebook-oldalán: „Magyarország az európai klímabajnoki címre tör.”¹⁰⁴

2. A kormány fokozottan és minden területen figyelembeveszi a 2050-re kitűzött klímasemlegességet, de ennek fontos elemei az atomenergia megtartása és az akkuiparág fejlesztése.

Néhány példa: „a kormány elkötelezett a gazdaság zöldítése mellett is, célja a 2050-re megvalósuló klíma-semlegesség, ezt a megújuló- és atomenergiatermelésre, az újrafeldolgozásra és az energiatakarékosságra támaszkodva érheti el.”¹⁰⁵ Továbbá: „Magyarországon atomenergia nélkül a kitűzött kibocsátás-csökkentési célok elérése nem lehetséges – jelentette ki Palkovics László innovációs és technológiai miniszter”.¹⁰⁶

3. A kormány nem támogatja a háztartások környezetvédelmi célú megadóztatását (amire az EU-ban készülnek¹⁰⁷), mert az szembemegy a rezsicsökkentéssel

Erre egy jó példa: „Az Európai Bizottság (EB) klímavédelmi javaslatcsomagja nagy terhet jelentene a háztartásoknak, ezért ezt ilyen formában Magyarország nem tudja támogatni – mondta Steiner Attila”.¹⁰⁸ Ennek egy radikálisabb formája Orbán Viktor Facebook-oldaláról: „A családok helyett a klímaromboló nemzetközi vállalatokat kell megadóztatni!”¹⁰⁹ Vagy: „A V4 országok együtt lépnek fel Brüsszel klímavédelemnek álcázott adóemelési terveivel szemben.”¹¹⁰ Ez a narratíva egybecseng a kormánypropaganda három fontos témájával: a családvédelemmel, a Brüsszel-ellenességgel

¹⁰¹ Magyarország Kormánya. MAGYARORSZÁG A RÉGIÓ BAJNOKA A KÖZLEKEDÉS ZÖLDÍTÉSÉBEN. [kormany.hu http://www.kormany.hu/hirek/magyarorszag-a-regio-bajnoka-a-kozlekedes-zolditeseben](http://www.kormany.hu/hirek/magyarorszag-a-regio-bajnoka-a-kozlekedes-zolditeseben)

¹⁰² Magyarország Kormánya. (2023. december 4.) MAGYARORSZÁG A ZÖLD ÁTÁLLÁS EGYIK NYERTESE LEHET <https://kormany.hu/hirek/magyarorszag-a-zold-atallas-egyik-nyertese-lehet>

¹⁰³ Kolozsi, Á. (2020. január 9.) Mennyire állják ki a valóság próbáját Orbán szavai klímaügyben? [Index.hu https://index.hu/tech/tud/2020/01/09/orban-viktor-kormanyinfo-klimavaltozas-klimatev-klimapolitikai-akciote-rv-klimavedelem-fact-checking/](https://index.hu/tech/tud/2020/01/09/orban-viktor-kormanyinfo-klimavaltozas-klimatev-klimapolitikai-akciote-rv-klimavedelem-fact-checking/)

¹⁰⁴ Magyarország Kormánya. (2022. február 4.) *Facebook*. <https://www.facebook.com/186210713682142/posts/249700873999792>

¹⁰⁵ Magyarország Kormánya. (2021. május 3.) IMF: GYORS ÉS HATÉKONY VÁLASZOKAT ADOTT A KORMÁNY A JÁRVÁNY ÁLTAL KIVÁLTOTT GAZDASÁGI VÁLSÁGRA. <http://www.kormany.hu/hirek/imf-gyors-es-hatekony-valaszokat-adott-a-kormany-a-jarvany-altal-kivaltott-gazdasagi-valsagra>

¹⁰⁶ Magyarország Kormánya. A HAZAI ENERGIAELLÁTÁS BIZTOSÍTÁSÁHOZ ELENGEDHETETLEN AZ ATOMENERGIA. [kormany.hu https://kormany.hu/hirek/a-hazai-energiaellatas-biztositasahoz-elengedhetetlen-az-atomenergia](https://kormany.hu/hirek/a-hazai-energiaellatas-biztositasahoz-elengedhetetlen-az-atomenergia)

¹⁰⁷ Ez alatt a karbonvámot érti a kormányzati kommunikáció, melynek célja a zöld átállás.

¹⁰⁸ Magyarország Kormánya. (2021. július 20.) A KLÍMAVÉDELEM KÖLTSÉGEI NAGY TERHET JELENTENÉNEK A HÁZTARTÁSOKNAK. [kormany.hu https://kormany.hu/hirek/a-klimavedelem-koltsegei-nagy-terhet-jelentenenek-a-haztartasoknak](https://kormany.hu/hirek/a-klimavedelem-koltsegei-nagy-terhet-jelentenenek-a-haztartasoknak)

¹⁰⁹ Orbán Viktor. (2021. október 7.) *Facebook*. <https://www.facebook.com/347698783394393/posts/410782617086009>

¹¹⁰ Magyarország Kormánya. (2021. október 6.) *Facebook*. <https://www.facebook.com/120370174702378/posts/6271401156265885/>

(szuverenitásvédelemmel) és a rezsicsökkentéssel is, melyek évek óta behálózzák a kormányzati kommunikációt.

1. kép: Nemzeti konzultációs óriásplakát

Forrás: https://hvg.hu/itthon/20231209_nemzeti_konzultacio_publicus_intezet_felmeres_kutatas

A narratívákat keresztbemetsző (mindenhol előforduló) témák az energiahatékonyság növelése és a környezet védelme voltak, amiket a gazdasági növekedéssel szeretnének elérni – többször említést téve a körforgásos gazdaságról. Ezen kívül a 2021-es évben még sok szó esett a gazdaság helyreállításáról is, hiszen ez a Covid-válság alatt/után volt; 2022-től kezdve pedig Oroszország ukrajnai inváziója került előtérbe (jónéhány cikkben), mely közvetve szintén kapcsolódik a klímaváltozás kérdéséhez.

Beszédes, hogy a miniszterelnok.hu-n összesen öt találat volt a klíma szóra, ami azt jelenti, hogy Orbán Viktor nagyon kevés figyelmet szentel a témának a beszédeiben – ezért is volt szokatlan a már említett idei évértékelő.

Kormányzati irányítású platformok elemzése

Ebben az alfejezetben azt vizsgáljuk meg, hogy a különböző kormányzati irányítású csatornákon hogyan kommunikálnak a klímaváltozással kapcsolatban, milyen narratívák jelennek meg. A kulcsszavak és az időtartam ugyanazok voltak, az adatbázisba pedig a következő felületek tartalmi kerültek: a KESMA országos csatornái (Magyar Nemzet Online, Mandiner, Origo, Index), a Klímapolitikai Intézet (mint kormányközeli szakértő), a Megafon és egyéb kormányzati influenszerek (Déri Stéfi, A kopasz oszt, Trombitás Kristóf, Apáti Bence, Hortay Olivér, Rákay Philip, Bayer Zsolt), illetve az előbbi médiumok és az MCC Klímapolitikai Intézetének Facebook-oldala. Mivel ezúttal 19.187 találatot kaptunk, egy felügyelet nélküli gépi tanulási módszerrel, úgynevezett topikmodellezéssel topikokba rendeztük őket.¹¹¹ (A topikokról részletesebben az 1. sz. mellékletben írunk.) A 15 topik¹¹² mentén (a cikkek mellett, a SentiOne által megjelenített keresőszavak¹¹³ segítségével) néztünk át kb. 100-100 cikket. Ezek alapján osztjuk meg itt a főbb narratívákat.

¹¹¹ Ennek előállításában Mogyorósi Pálma volt segítségünkre.

¹¹² A 15 topik nem azt jelenti, hogy a közel 20.000 cikk és poszt 15 témába rendezhető, hanem a 15 topikon belül több téma is szerepelt. Ezekről részletesen ld. a 3. mellékletet.

¹¹³ A keresőszavak abban segítettek, hogy ha azt láttuk, hogy csak egy szó (pl. „klímaváltozás”, „klímapolitikai”, „klímavédelem”) szerepel, de a cikk címe is teljesen más, akkor kevesebb hangsúlyt fektettünk rá, mint az olyan cikkekre, ahol több kulcsszó is szerepelt.

Mivel kormányzati irányítású médiumokról van szó, értelemszerűen az előző alfejezetben tárgyalt narratívák nagy része itt is megtalálható (kicsit más megfogalmazásban), de ezen felül sokkal több és változatosabb narratívát találtunk. Az első csoportban azokat mutatjuk be, amelyek a már létező narratívákba ágyazódnak be.

Narratívák, melyek beágyazódnak a korábbi/létező narratívákba

A kormányzati propaganda által megosztott narratívákból szinte mindegyiket megtaláljuk ebben az adatbázisban is, mint például a rezsicsökkentés, a szuverenitásvédelem, a családvédelem, az EU-ellenesség, az ellenzék kritikája (ezen belül az ellenzéki politikusok lejáratása) és a „Magyarország jobban teljesít” szlogen. (A Sorossal kapcsolatos összeesküvés-elméleteket külön tárgyaljuk.)

A legutolsó narratívához jól illeszkedik a már hivatkozott narratíva, miszerint **Magyarország sokat megtesz azért, hogy elérje a (saját maga által) kitűzött klímacélokat**. Ebben a tanulmányban nem célunk a szakpolitikák értékelése, de összességében az, hogy a kormány az Európai Unió mezőnyében kiemelkedően sokat tesz a klímacélok eléréseért, vitatható állítás, amiről fentebb is írtunk.

2. Kép: Orbán Viktor

Forrás: Orbán Viktor 200 hazugsága, <https://greenfo.hu/hir/orban-viktor-200-hazugsaga/>

Ennek az alnarratívája, amely az általános ellenzéki politikusok lejáratásához kapcsolódik: **„míg a baloldali pártok sokat beszélnek a zöld témákról, mi cselekszünk”**¹¹⁴. Ezen belül sok olyan cikket találtunk, amelyekben a „zöld politikusokat” járatják le. (Ugyanez vonatkozik Greta Thunbergre is, akit rendszeresen karikíroznak és kritizálnak a különböző csatornákon.) Egy idézet erre: „A zöldimázzsal házaló Karácsony Gergelytől a főpolgármesteri szék elnyerése után mindössze arra futotta, hogy kihirdesse a valós cselekvéssel nem járó, úgynevezett klímavészhelyzetet”.¹¹⁵ Ez arra is jó példa,

¹¹⁴ Maráczai, T. (2021. július 26.) A baloldali pártok sokat beszélnek a zöld témákról, mi cselekszünk – Joó István kormánybiztos a Mandinernek. *Mandiner.hu* <https://mandiner.hu/hirek/2021/07/a-planet-budapest-2021-kitores-i-lehetoseget-ad-a-magyar-cegeknek-joo-istvan-a-mandinernek>

¹¹⁵ Kárpáti, A. (2022. június 14.) A baloldalnak csak kampányszlogen volt a klímabarát energia. *Magyar Nemzet.hu* www.magyar Nemzet.hu/belfold/2022/06/a-baloldalnak-csak-kampanyszlogen-volt-a-klimabar-at-energia

hogy a lejáratás egyszerre egymásnak ellentmondó érvekre és narratívákra is épülhet, hiszen azzal is előszeretettel támadják a főpolgármestert, hogy az autósok ellensége.¹¹⁶

Egy másik narratíva, ami az Európai Uniót kritizálja, hogy az **Európai Unió általánosságban rossz döntést hozott a klímatudatossággal és a megújulókra való átállással:**

Európa most szembesül azzal, hogy nem lehet évtizedeken át büntetlenül olyan energiapolitikai döntéseket hozni, amelyeket a józan szakmai érveket felülíró, zöld lobbierdekek diktálnak. A helyzet katasztrofális: egekben az energiaárak, miközben az ellátási gondok kárvallottja a nyugat-európai lakosság. [...] Ehhez persze az is hozzájárult, hogy a német szélérőművek termelése – a növekvő beépített kapacitások ellenére – az év első felében a szélhiány miatt jelentősen csökkent, miközben a szén- és gázerőművek termelése folyamatosan növekedett. Ez tovább növelte az árakat és természetesen a szén-dioxid-kibocsátást is.¹¹⁷

A cikk – egy másik alnarratívába átcsapva – úgy folytatódik, hogy **nincs szükség az oroszokról való teljes leválásra (és a szankciókra), hiszen a zöld átállás nem lehetséges atomenergia (jelen esetben a paksi atomerőmű működtetése) nélkül.** A kormányközeli Klímapolitikai Intézet elemzésének címe ebben a témában: „Gatyánk is rámenne, ha nem lenne atomerőművünk”. Részlet a stílusában inkább újságcikknek megfelelő szakpolitikai elemzésből:

Az idézett Energiabiztonság című cikk önmagában nem érdemelne kommentárt, de olyan anyag eleganciával mellőzi a tényeket, hogy egy sokat látott fakenews-gyártó is megemelhethné a kalapját, ha egyébként értene az energetikához. Miután ezek a ténymentes megállapítások folyamatosan szulykolódnak a valósághoz jogosultsággal rendelkező olvasók fejébe, ideje pár dolgot rendbe raknunk.¹¹⁸

Mivel az atomenergia szükségességéről nincs egyetértés a szakértők között¹¹⁹, ebben a kérdésben nem foglalunk állást. Ugyanakkor a problémásabb aspektusa ennek a narratívának az oroszoktól való függés, illetve maga a paksi atomerőmű¹²⁰, ami viszont nem tartozik szorosan jelen tanulmány témájához – ugyanakkor Szuverenitásvédelmi Javaslatcsomagunkban foglalkoztunk a kérdéssel¹²¹.

Az Európai Unió kritizálásához („brüsszelezés”) illeszkedő és a szuverenitásvédelmet is érintő alnarratíva, hogy **Brüsszel ne a családokkal fizettesse ki a klímaátállást** (az általuk úgynevezett karbonadó által). Ugyanennek az éremnek a másik oldala, hogy **a rezsicsökkentést nem veheti el tőlünk az Európai Unió.** Egy idézet erre: „Hogy jön ide Brüsszel? Brüsszel úgy jön ide, hogy ezek a derék bürokraták kitalálták, hogy a klíma ellen úgy kell harcolni, hogy folyamatosan emelik az energia árát” – fogalmazott a miniszterelnök a Kossuth Rádió Jó reggelt, Magyarország című műsorában.”¹²²

¹¹⁶ [hvg.hu](https://hvg.hu/gazdasag/20240223_mavstart_tarifarendszer_jegyakar_berletarak_dragul_a_kerekparos_jegy_kozlekedo_tomeg) (2024. február 23.) Hétszeres áremeléssel üzhetik el Lázárék a kerékpárral ingázókat a vonatokról. https://hvg.hu/gazdasag/20240223_mavstart_tarifarendszer_jegyakar_berletarak_dragul_a_kerekparos_jegy_kozlekedo_tomeg

¹¹⁷ Hárfás, Zs. (2021. október 10.) Európa belezöldül az elhibázott energiapolitikába. [Magyarhaz.hu](https://www.magyarhaz.hu/velemen/2021/10/europa-belezoldul-az-elhibazott-energiapolitikaba) www.magyarhaz.hu/velemen/2021/10/europa-belezoldul-az-elhibazott-energiapolitikaba

¹¹⁸ Toldi, O. (2021. április 20.) Gatyánk is rámenne, ha nem lenne atomerőművünk. [Klímapolitikai Intézet](https://klimapolitikaiintezet.hu/cikk/gatyank-is-ramenne-ha-nem-lenne-atomeromuvunk). <https://klimapolitikaiintezet.hu/cikk/gatyank-is-ramenne-ha-nem-lenne-atomeromuvunk>

¹¹⁹ Az ENSZ állásfoglalása az atomenergiáról: https://hlpf.un.org/sites/default/files/documents/2021/19913IAEA_Brochure_NP_for_Sustainable_Development.pdf

¹²⁰ Energiaklub: <https://energiaklub.hu/temak/paks>

Greenpeace: <https://www.greenpeace.org/hungary/cselekedj/paks-ii-helyett-megujulokat/>

¹²¹ https://politicalcapital.hu/hireink.php?article_read=1&article_id=3279

¹²² 888.hu. (2021. október 10.) Facebook. <https://www.facebook.com/748348838626461/posts/4268010396660270/>

Ezzel kapcsolatban két dologra érdemes rávilágítani. Egyrészt, köztudott, hogy az energiaárak erőltetett alacsonyan tartása (rezsicsökkentés) nem segíti elő a lakosság környezettudatosságra ösztönzését¹²³, sőt, inkább a pazarlás felé vezeti őket.¹²⁴ Másrészt a zöld átállást elősegítő „Irány az 55%!” csomag célja, hogy az energiaadózás szinkronban legyen az adott termék környezetre tett hatásával, ennek egyik eszköze a karbonvám.¹²⁵

Maradva az EU elhibázott klímapolitikájánál, az utolsó alnarratíva ebben a kategóriában, hogy **Magyarországnak fölösleges a széndioxidkibocsátás-csökkentésre helyeznie a hangsúlyt** (az EU követeléseivel szemben). Ezt egy videóban mutatja be hosszasan Litkei Máté, a Klímapolitikai Intézet igazgatója.¹²⁶

A narratívák terjedését nem volt módunk megszámolni az adatbázis terjedelme miatt, de az is beszédes, hogy az itt összegyűjtött narratívák a 15 topikból 11-ben fordultak elő (ld. a 4. mellékletet). A következő alfejezetben azokat a narratívákat mutatjuk be, amelyek klímaváltozás-specifikusak és nem a már létező narratívákra épülnek.

Új, klímaváltozás-specifikus narratívák

Mivel egy jó pár topikban előkerülnek a természeti katasztrófák, megjelenik az az alpnarratíva, hogy **a klímaváltozás természeti katasztróféhoz vezethet**. Ezekben a cikkekben általában bemutatják az adott természeti katasztrófát (legyen az erdőtűz, árvíz, aszály vagy bármi más), és megemlítik, hogy a klímaváltozás miatt következett be.

Eggyel tovább lépve, a következő narratíva az intézkedésekkel kapcsolatos, miszerint a **klímaváltozás elleni intézkedések/javaslatok radikálisak**, mint például a húsfogyasztás csökkentése és a gyermekvállalás korlátozása, továbbá a széndioxid-kibocsátás csökkentése nem az egyetlen módja a klímaváltozás elleni küzdelemnek. Míg a húsfogyasztás és a széndioxid-kibocsátás csökkentése egyértelműen pozitívan hat a klímaváltozásra a szakértők szerint, a gyermekvállalás korlátozásáról valóban nincs megegyezés¹²⁷. Ennek a narratívának egy sarkítottabb változata, hogy **klímaterroret akarnak bevezetni a radikális zöldek**.

A klímaaktivistákkal kapcsolatban több narratívát is találtunk, melyeknek egy része jogos kritika. Egyrészt sok kritika éri őket (és az EU-t¹²⁸) a **kettős mércéjük** miatt. Arról például, hogy miért magánrepülővel érkeznek a COP-találkozóra a képviselők (ezzel sok széndioxid-kibocsátást termelve¹²⁹) rengeteg cikk jelent meg. Többször előkerült Joe Biden „szunyókálása” is, mely vád gyakran előkerül (sokszor manipulált videók eredményeként¹³⁰) a 2021-es COP26 találkozón

¹²³ Hajdinak et al., 2023.

¹²⁴ Segesvári, Cs. (2022. július 15.) Európa egyre kevesebb energiát használ, Magyarország pazarlása viszont kirívó. *Atlatszo.hu* <https://atlatszo.hu/kozugy/2022/07/15/europa-egyre-kevesebb-energiat-hasznal-magyarorszag-pazarlasi-viszont-kirivo/>

¹²⁵ Európai Tanács: Irány az 55%! <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

¹²⁶ Litkei, M. (2023. szeptember 1.) Facebook. <https://www.facebook.com/watch/?v=336434035472240>

¹²⁷ Osaka, Sh. (2022. december 2.) Should you not have kids because of climate change? It's complicated. *WashingtonPost.com* <https://www.washingtonpost.com/climate-environment/2022/12/02/climate-kids/>

¹²⁸ Annak ellenére, hogy az Európai Unió ígéretet tett a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére a a klímaügyi célkitűzéseinek elérése érdekében, Brüsszel növelte a tisztviselők „légi taxi” járataira fordított összegét a következő öt évre. *Magyar Nemzet*. (2021. augusztus 12.) Többet költ az Európai Unió magánrepülőgépekre. <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2021/08/tobbet-kolt-az-europai-unio-maganrepulogepekre>

¹²⁹ BBC. (2022. november 9.) How many private jets were at COP27? <https://www.bbc.com/news/63544995>

¹³⁰ Id. például: Teczár, Sz. (2023. augusztus 10.) TROMBITÁS KRISTÓF PÁR NAP ALATT KÉT NYILVÁNVALÓAN MANIPULÁLT VIDEO TERJESZTÉSÉBE IS BESZÁLLT. *Lakmusz.hu* <https://www.lakmusz.hu/trombitas-kristof-par-nap-alatt-ket-nyilvanvaloan-manipulalt-video-terjesztesebe-is-beszallt/>

azonban egyes felvételek szerint ez ténylegesen megtörtént). Egy másik, szintén sokat kritizált jelenség **a radikális/szélsőséges zöldek tettei** (mint például a festmények megrongálása, az utak lezárása stb.). Így például: „Az elmúlt hetekben több szélsőséges klímarettegő lendült támadásba, és rongált meg felbecsülhetetlen értékű műtárgyakat.”¹³¹

3. Kép: Manipulált videó arról, hogy Joe Biden elalszik

Forrás: <https://tenykerdes.afp.com/doc.afp.com.33TB3QQ>

A klímaváltozás enyhítésére adott javaslatok egyik ága az egyéneket célozza, hogy legyenek tudatosabbak. Erre egy válasznarratíva, hogy **a kormány nem akarja nevelni az embereket** (vagyis nem akarják megmondani, hogy ki mennyi energiát használjon, vagy hogy mit egyenek). Erre egy idézet: „Fürjes Balázs, a Miniszterelnökség parlamenti államtitkára kijelentette: amíg ez a kormány hivatalban van, nem lesz dugódíj. Indoklásként elmondta: a kormány nem akarja nevelni az embereket, nem akarja megmondani, hogyan éljék az életüket, mivel közlekedjenek.”¹³² Ez egybecseng a fent említett narratívával is, miszerint nem szeretnék, ha az állampolgárokkal fizettetnék ki a környezeti terheket. Az egyéni felelősségvállalás az egyik (fontos¹³³) aspektusa a klímaváltozásra adott megoldásoknak, ajánlatos lenne, ha a kormány iránymutatást nyújtana e téren, ahogy ezt a Green Policy Center elemzői is javasolják¹³⁴.

Szintén ehhez kapcsolható, de már egy másik narratíva, miszerint a zöld politikusok és aktivisták által keltett **klímapánik fölösleges, helyette konzervatív választ kell adni a klímaválságra**. Ez beleillik abba a jobboldali-konzervatív világnézetbe, amiről fentebb is írtunk. Egy idézet ennek illusztrációjára:

„vita nem fog kialakulni közöttünk. Ez itt egy jobboldali, konzervatív közösség, ahol azt kell megvitatni, miként állunk ahhoz a hisztériához, amit gerjesztenek körülöttünk”. Az autópiaci

¹³¹ 888.hu (2022. november 3.) Facebook. www.facebook.com/748348838626461/posts/5433140003480631/

¹³² Mandiner. (2022. június 28.) Fürjes Balázs: Amíg ez a kormány hivatalban van, nem lesz dugódíj. www.mandiner.hu/cikk/20220628_belfold_dugodij_furjes_balazs_budapest

¹³³ Perger, A. (2019. június 7.) Tehetek én is a klímaváltozás ellen? Greenpeace. <https://www.greenpeace.org/hungary/blog/4537/tehetek-en-is-a-klimavaltozas-ellen/>

¹³⁴ Huszár, A. (2021. március 13.) Hova akarunk eljutni? – vitaindító elemzésünk a magyar klímapolitika jövőjéről II. Green Policy Center. <https://www.greenpolicycenter.com/2021/03/13/hova-akarunk-eljutni-vitaindito-elemzesunk-a-magyar-klimapolitika-jovojerol-ii/>

szakértő szerint „észrevétlenül és okosan egyre inkább sarokba szorítanak minket, mindegyre csak reagálunk. Hiányolom a közösségen belül az átkeretezést a klímahisztéria témájában”.¹³⁵

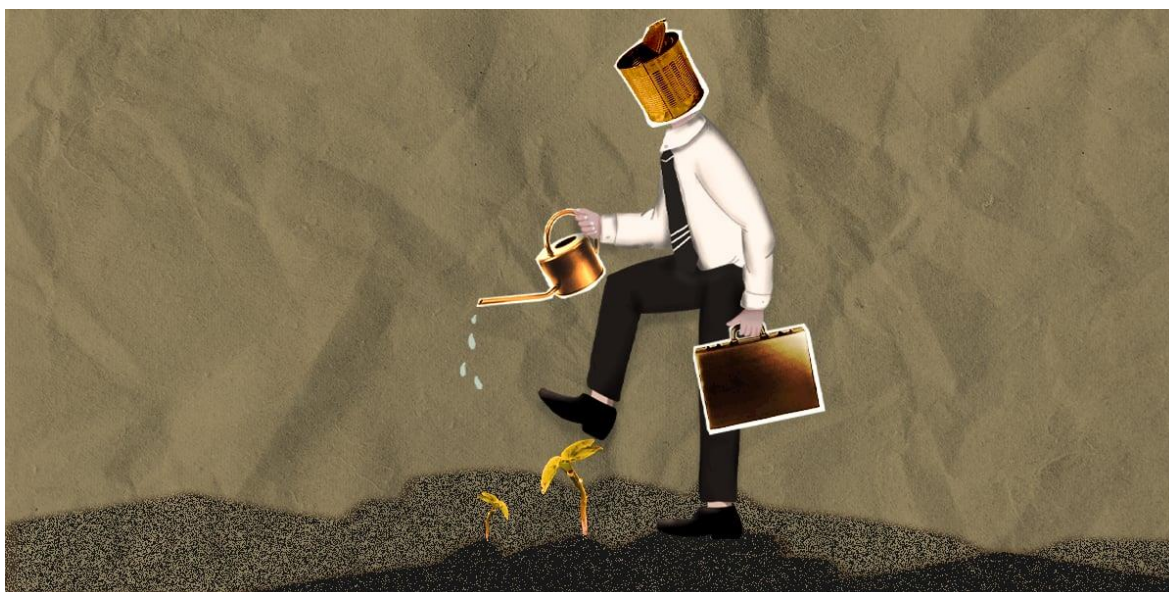
A megoldást pedig egy másik cikkben így foglalja össze a szerző:

Egyszerre globális és nemzeti sorskérdés ez, aminek helyes megoldásához fárasztó és buta, végkicsengésükben mindig emberellenes ideológiák helyett az embert középpontba állító keresztény felelősségtudatra és önfegyelmre, az „addig nyújtózkodj, amíg a takaród ér” elvnek nemcsak a pénztárcánkban, hanem természeti erőforrásaink felhasználásában is való érvényesítésére, önmérsékletre, szükség esetén okos tájhasználatváltásra, átfogó rendszerszemléletre és alkalmazkodó képességre van szükség.¹³⁶

A klímarelativizáló (egyesek szerint klímaszkeptikus¹³⁷) tudósok közé sorolható az a két szerző, akiknek a könyvét a kormányközeli MCC kiadásában fordították le magyarra. Az egyik a már fentebb is említett Bjørn Lomborg Téves riasztás c. könyve¹³⁸, a másik pedig Michael Schellenbergertől¹³⁹ az Apokalipszis soha. Lomborgot így foglalta össze egyik szakértőnk: „A klímaváltozásról ír, [...] ő rendszeresen relativizáló összehasonlításokat csinál.” (Vasali Zoltán) Egy másik szakértőnk hasonlóan vélekedett róla: „Szembetűnő volt, hogy az MCC foglalkozik azzal, hogy Magyarországra hozzon olyan neveket [pl. Lomborg], akár a publikációik lefordításával, akár nyilvános előadások szervezésével, akiket a nemzetközi nyilvánosságban [pl. a Climate Action¹⁴⁰] klímaszkeptikusokként tartanak számon.” (Neuberger Eszter)

Az ő hozzájuk köthető, és az ő narratívájukat terjesztő cikkek lényege, hogy **bár a klímaváltozás létezik, sokkal nagyobb problémák vesznek körül minket, inkább azokkal kellene foglalkozni.**

4. kép: Illusztráció a klímarelativizációhoz

¹³⁵ Krupincza, M. (2023. augusztus 25.) Zöld az Isten? – ilyen volt a klímapolitikai beszélgetés a Tranziton. *Mandiner.hu* www.mandiner.hu/belfold/2023/08/zold-az-isten-ilyen-volt-klimapolitikai-beszeltetes-a-tranziton

¹³⁶ Ágoston, B. (2024. január 5.) A józan ész útja a teremtésvédelem. *Magyarnemzet.hu* <https://magyarnemzet.hu/velemen/2024/01/a-jozan-esz-utja-a-teremtsevedelem>

¹³⁷ Borbás, B. (2022. július 5.) Hőhullám? A hideg az igazi veszély! – Bjørn Lomborg, a kormány által futtatott „szkeptikus környezetvédő” tanai. *Válaszonline.hu* <https://www.valaszonline.hu/2022/07/05/bjorn-lomborg-teves-riasztas-elemzes/>

¹³⁸ MCC: Könyvbemutató: Bjørn Lomborg – Téves riasztás. <https://mcc.hu/esemeny/konyvbemutato-bjorn-lomborg-teves-riasztas>

¹³⁹ *Klímapolitikai Intézet*. (2021. november 16.) Bemutattuk Michael Shellenberger bestsellerének magyar fordítását. <https://klimapolitikaiintezet.hu/hir/shellenberger-magyarul-konyv>

¹⁴⁰ <https://caad.info/>

Eddig olyan narratívákról írtunk, melyeknek az alapja, hogy elfogadják a klímaváltozás létét. Ha egyet tovább lépünk, vagyis nemcsak azt mondjuk, hogy nem kell a klímapánik, hanem először vizsgáljuk meg, hogy valóban van-e klímaváltozás, eljutunk a kifejezetten **klímaszkeptikusnak mondható nézetekig**. Ilyenre egy jó példa Fricz Tamás véleménycikke a Magyar Nemzet.hu-n.¹⁴¹ Ebből a narratívából keveset találtunk, de érdemes felhívni rá a figyelmet: ő az IPCC-t (Éghajlatváltozási Kormányközi Testület; egy ENSZ által létrehozott szervezet, mely a klímaváltozással kapcsolatban ír jelentéseket) is megkérdőjelezi és arra a deklarációra hivatkozik, amely a hírhedt Clintel nevű csoporthoz köthető, és már több ízben megcáfolták¹⁴² az abban leírtakat. A cikk végszavai: „Soha ne az önmagukat felkent globalista tekintélyeknek higgyünk, hanem valóban az igazságnak, szuverén módon, szabadon! A globalista világelit ronda táncba akar belevinni bennünket, amelynek a vége a pusztulás. Álljunk ellent ennek is, a józan ész nevében!” Fricz Tamás volt az egyik, aki egy korábbi tanulmányunkban¹⁴³ egy addigra már megcáfolt Coviddal kapcsolatos hírt terjesztett ugyanezen lap hasábjain.

Összességében tehát elég vegyes narratívákat találtunk ebben a kategóriában. Ezek a narratívák a 15 topikból 14 topikban fordultak elő. (A narratívák részletesebb előfordulásáról ld. a 4. mellékletet.) A harmadik csoportot azok a narratívák alkotják, amelyek az összeesküvés-elméletekhez sorolhatók.

Összeesküvés-elméletek

A klímaváltozással kapcsolatos narratívák sok szálon összefonódnak az összeesküvés-elméletekkel: ezek az elméletek a kontroll érzését adják, illetve igazolást adnak arra, hogy miért nem kell változtatni az életmódjukon.¹⁴⁴

Az egyik narratíva szerint **a klímaváltozással kapcsolatos pánikkeltés a globális elit érdekeit szolgálja**. Ez beleillik a Great Resettlement (nagy újraindítás) kapcsolatos összeesküvés-elméletek körébe. A Great Reset fogalma a Világgazdasági Fórum éves davosi találkozájának a vezetője és az akkori wales-i herceg szájából hangzott el. A nagy újraindítás alatt azt értette, hogy a koronavírus-válság utáni időszak egy jó lehetőség a világgazdaság újraindítására. Ebből kiindulva születtek meg a különböző összeesküvés-elméletek arról, hogy a háttérhatalmak hogyan akarják befolyásolni a világot.¹⁴⁵ Erről a fentebb idézett Fricz-véleménycikkben is találhatunk idézetet: „Nem szeretem, ha bizonyos globális körök kanonizálnak egy narratívát a világról, annak működéséről, mert ezzel sajátos hatalmi céljaikat akarják elérni, mintegy ráhúzva a világra. Nem szeretem, ha Great Reseteket akarnak mindannyiunkra rákényszeríteni.”

A riogatásnak még magasabb szintjét képviseli az úgynevezett **klímalezárás – amely mögött gyakran Soros Györgyöt sejtetik**. Erre egy jó példa:

A [Project Syndicate-en megjelent] cikk röviden és tömören arról szól, hogy ha az emberek – és a politikai vezetők – nem tesznek eleget a klímabolszevikok utasításainak, akkor bizony jön a klímalezárás, amely során korlátozva lesz a magángépjárművek használata, betiltják a légit közlekedést, tilos lesz a vörös hús fogyasztása és olyan szélsőséges intézkedéseket

¹⁴¹ Fricz, T. (2021. november 7.) A globalista világelit ronda tánca. *Magyar Nemzet.hu*
<https://magyarnemzet.hu/velemeney/2021/11/a-globalista-vilagelit-ronda-tanca>

¹⁴² Lloyd Parry, R. (7 September 2022) Climate 'declaration' recirculates debunked claims. *AFP*
<https://factcheck.afp.com/doc.afp.com.32HG6HR>

¹⁴³ Molnár, Cs., Surányi, R. & Krekó, P. (2023). Oroszbarát propaganda a főáramú médiában, oltásellenesség a széleken – a hazai dezinformációs ökoszisztéma két arca. *Political Capital*.
<https://www.hdmo.eu/oroszbarat-propaganda-a-foaramu-mediaban-oltasellenesség-a-szeleken-2/>

¹⁴⁴ Szegőfi, Á. (25 January 2024). Beware climate populism. *AEON*. <https://aeon.co/essays/climate-populism-will-be-the-next-great-conspiracy-complex>

¹⁴⁵ BBC. (2021. június 24.) What is the Great Reset - and how did it get hijacked by conspiracy theories?
<https://www.bbc.com/news/blogs-trending-57532368>

vezetnek be, hogy a fosszilis energiahordozókkal foglalkozó vállalkozásoknak le kellene állítaniuk a működésüket.¹⁴⁶

Ennek a narratívának egy alnarratívája, hogy **a baloldali mozgalmak a klímaváltozást álcának használva terjesztik a nyílt társadalom eszméit:**

Régóta megfigyelhető, hogy a nemzetközi baloldali erők – a nyílt társadalom koncepcióját képviselő nem kormányzati szervezetekkel karöltve – politikai eszközként tekintenek a klímavédelem ügyére. Stratégiájuk lényege, hogy a valódi, politikai haszonszerzésre irányuló szándékaik elrejtésével egy nemes célkitűzés mögé bújva igyekeznek megszólítani a túlnyomórészt fiatalabb korosztályokhoz tartozó választókat, akikben szavazóbázisuk lehetséges utánpótlását látják.¹⁴⁷

Az összeesküvés-elméletekre épülő narratívák a 15 topikból 5 topikban voltak megtalálhatók (ld. 4. mellékletet), ami elég sok, ha azt nézzük, hogy a kormányzati irányítású médiáról van szó és egy topikban több cikk tartalmaz 1-1 narratívát.

Összegzés

Az, hogy a kormányzati irányítású médiában ennyi negatív tartalmat találtunk a klímaváltozással kapcsolatban, arra enged következtetni, hogy **a kormány hiába mutatja azt kifelé, hogy fontos számára a klímaváltozás elleni küzdelem, valójában a klímarelativizáló vonalat követi.**

Ahogy a Green Policy Center igazgatója mondta¹⁴⁸, a helyes klímakommunikáció olyan, ami mutatja ugyan a helyzet súlyosságát, de nem a pánikoltatásra helyezi a hangsúlyt, hanem pozitív cselekvésre ösztönöz. Ebben a kormány és a kormányzati irányítású média nem jeleskednek.

Összességében a különböző médiumok között nem találtunk lényeges különbséget a tartalmukat tekintve, kivéve az Indexnél, ami kevésbé hozta a klímarelativizáló és klímaszkeptikus tartalmakat.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Lánczi, T. (2021. június 17.) Sorosnak új ötlete van - készülhetünk a klíma-lockdownra? *Mozgasterblog.hu* https://mozgasterblog.hu/sorosnak_uj_otlete_van_keszulhetunk_a_klima_lockdownra.html

¹⁴⁷ *hirado.hu* (2021. október 14.) A Soros-hálózat a klímavédelem álcája alatt terjeszti a nyílt társadalom eszméit. <https://hirado.hu/cikk/2021/10/14/a-soros-halozat-a-klimavedelem-alcaja-alatt-terjeszti-a-nyilt-tarsadalom-eszmeit>

¹⁴⁸ Marácz, T. (2021. december 1.) Nem elég az atom, megújuló energia is kell – Huszár András a Mandinernek. *Mandiner.hu* <https://mandiner.hu/hirek/2021/12/nem-eleg-az-atom-megujulo-energia-is-kell-huszar-andras-a-mandinernek>

¹⁴⁹ Előd, F. & Fábián, T. (2023. november 13.) Sörétes puska már volt, precíziós propagandafegyver kellett – bemutatjuk a NER-be olvasztott Index receptjét. *Telex.hu* <https://telex.hu/komplex/2023/11/13/index-ner-propaganda-media-vaszily-miklos-fidesz-fekete-szaloky-zoltan-meszaros-lorinc>

Klímaszkepszis a szélsőséges oldalakon

A kormányzati irányítású oldalakon kívül eső online tér vizsgálata során az előzőhöz képest fordított módszertant alkalmaztunk: olyan szavakra kerestünk csak rá a fentebb is említett social listening eszközökben, amelyek a szélsőséges klímatagadó és/vagy összeesküvés-elméletek narratívákhoz kapcsolódnak (pl. klímahiszi, klímateror, klímaharcos stb.). **Az első fontos eredmény, hogy csak egy kifejezetten klímaszkeptikus és/vagy klímatagadó tematikájú oldalt (klímarealista.hu) találtunk, nyilvános Facebook-csoportot egyet sem.** A klímaszkeptikus/klímatagadó tartalmakat megosztó oldalak/csoportok nagy átfedést mutattak azokkal az általunk is korábban vizsgált¹⁵⁰ honlapokkal (pl. Hit Rádió honlapja, Szőke Magdolna Mária substack csatornája, szilajcsiko, Kimondott Igazságok stb.) és Facebook-csoportokkal (pl. A nagy leállás / The Great Stop, Koronavírus pánikot csillapítók csoportja, Napi migráns, oltás, politika stb.), ahol másfajta dezinformációs tartalmakat vagy egyéb összeesküvés-elméleteket osztanak meg, de nem ez a téma van a fókuszban. Továbbá vannak olyan, magukat a témában szakértőknek tartó személyek/egyének, akik megosztanak klímatagadó tartalmakat, és nagy elérést generálnak (ld. például az AFP tényellenőrzésében¹⁵¹ található Kada Sándort), ezért a keresésünket kiegészítettük az AFP idevonatkozó tényellenőrzéseivel.

Ezekben a megosztott tartalmakban a fentebb elemzett narratívákból az alábbiak kerültek elő:

- nincs klímaválság¹⁵²;
- a klímaváltozást nem az ember, vagyis nem a széndioxid okozza¹⁵³;
- a klímaharcosok kettős mércéje (kifejezett fókusz helyezve Greta Thunberg tevékenységére¹⁵⁴);
- a klímaharcosok radikális (bűn)tettei¹⁵⁵;
- a klímaváltozásra adott válaszok, illetve a javasolt intézkedések túl radikálisak¹⁵⁶ (pl. az „autósüldözés”¹⁵⁷), korlátozzák a szabadságunkat (ld. klímateror)¹⁵⁸ és a klímaválság elleni intézkedések a háttérhatalmak érdekét szolgálják.

Továbbá néhány új narratívát is találtunk:

¹⁵⁰ Molnár et al. (2023).

Fayuna, N., Krekó, P. & Berkes, R. (2022). ÁLSZENT ANTIKAPITALISTÁK. *Political Capital*.

https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=2951

¹⁵¹ Záborszky, E. (2024. február 20.) A KLÍMAVÁLTOZÁST AZ EMBERI TEVÉKENYSÉG OKOZZA ÉS VESZÉLYT JELENT AZ EMBERI KÖZÖSSÉGEK SZÁMÁRA. *Lakmusz.hu*. <https://www.lakmusz.hu/a-klimavaltozast-az-emberi-tevenyseg-okozza-es-veszelyt-jelent-az-emberi-kozossegek-szamara/>

¹⁵² szilajcsiko. (2022. szeptember 25.) Tudósok ezrei írnak alá hivatalos nyilatkozatot: „Nincs klíma-vészhelyzet”. <https://www.szilajcsiko.hu/single-post/tudosok-ezrei-irnak-ala-hivatalos-nyilatkozatot-nincs-klima-veszhelyzet>

¹⁵³ Szarka, L. (2021. február 15.) Az emberi CO₂-kibocsátás csekély hatással van a légköri CO₂ koncentrációra <https://klímarealista.hu/az-emberi-co2-kibocsatas-csekely-hatast-gyakorol-a-legkori-co2-ra/>

¹⁵⁴ vilagfigyelo.com. Íme Greta, a „zöldek apokaliptikus tini-guruja”. <https://vilagfigyelo.com/ime-greta-a-zoldek-apokaliptikus-tini-guruja/#docst>

¹⁵⁵ Koenen, K. (2022. november 18.) Német klímafanatikusok: Útban a terrorizmus felé. *Neokohn.hu* <https://neokohn.hu/2022/11/18/nemet-klimafanatikusok-utban-a-terrorizmus-fele/>

¹⁵⁶ hetek.hu (2022. július 29.) Világgazdasági Fórum: ne legyenek autók magántulajdonban. <https://www.hetek.hu/cikkek/online/vilaggazdasagi-forum-ne-legyenek-autok-magantulajdonban>

¹⁵⁷ Seres L. (2023. szeptember 4.) Az autóellenesség: támadás az egyéni szabadság ellen. *individualista.hu* <https://www.individualista.hu/2023/09/04/az-autoellenesség-tamadas-az-egyen-szabadsag-ellen/>

¹⁵⁸ Seres, L. (2023. szeptember 26.) A nagy klímahazugság. *gemist.hu* <https://www.gemist.hu/p/a-nagy-klimahazugsag>

1. **Az olaj mint megújuló forrás:** Ezt az állítást az AFP tényellenőrzése¹⁵⁹ cáfolta.
2. **A zöld energiaforrások megkérdőjelezése:** az AFP tényellenőrzése¹⁶⁰ egy olyan Facebook-bejegyzést cáfolt pontonként, amelyben az illető a megújuló energiának a zöld létét vonja kétségbe (szó van benne például a szélerőművekről).
3. **A természeti katasztrófákat nem a klímaváltozás okozza**¹⁶¹: Ennek a lényege, hogy az erdőtüzeket, a kánikulát stb. nem a klímaváltozás számlájára kellene írni. Valóban előfordul ugyan, hogy emberi tevékenység okozza¹⁶² az adott természeti katasztrófát, de ebből nem következik, hogy ne lenne klímaváltozás.

Az alábbi narratívák már jellemzően összeesküvés-elméletek:

1. **A 15 perces város mint digitális börtön:** Ez a narratíva a 15 perces város koncepcióját kritizálja (melynek célja, hogy az emberek úgy éljenek, hogy minden fontos szolgáltatás elérhető legyen 15 perces séta- vagy biciklitávolságon belül – ezzel is promotálva a fenntartható és egészséges életmódot). E szerint a narratíva szerint börtönbe akarnak minket zárni, „ahol az emberek bechippelt háziállatokká válnak”¹⁶³.
2. **Az időjárást a NASA irányítja**¹⁶⁴: ez a narratíva a HAARP-pal (High Frequency Active Aural Research Program – Rövidhullámú Aktív Sarki Fényjelenség-kutató Program) kapcsolatos összeesküvés-elméletekbe ágyazódik be, és azt próbálja elhíttetni, hogy ez a kutatás szándékosan befolyásolja az időjárást, ezáltal egyben a globális felmelegedés okozója.

Végül pedig a klímaválságra adott válaszok kritikájával kapcsolatos narratíva:

1. **A klímaaktivizmus mint új vallás:** A fent említett Michael Schellenberg – a Neokohnnak adott – interjújából egy részlet, ahol a klímaválságra adott válaszáról beszél: „Úgy gondolom, hogy ez egy vallásos jelenség, egyfajta válasz a növekvő szekularizmusra. Ha az embereknek nincs vallása, akkor csinálnak maguknak egyet.”¹⁶⁵

Ezeknek az oldalaknak és csoportoknak az elérése azonban marginális. Összességében tehát a klímatagadó narratívák nem tartoznak a „slágertémák” közé. Ezen belül is inkább azok a narratívák terjednek jobban, amelyek a klímaváltozás jelentőségét relativizálják. Ezt a megállapítást Záborszky Ede is megerősítette az AFP-től.

Klímaváltozás és a szélsőjobb

A szélsőjobboldalnak, azon belül is a Mi Hazánknak kettős a viszonya a klímaváltozáshoz és a környezetvédelemhez. Egyfelől atompártiak, a megújulóknak szerintük nem lehet megbízni¹⁶⁶, a

¹⁵⁹ Záborszky, E. (2022. november 29.) Félrevezető állítások terjednek a közösségi médiában az olajkitermeléssel kapcsolatban. *tenykerdes.afp*. <https://tenykerdes.afp.com/doc.afp.com.32VJ7M8>

¹⁶⁰ Huuhtanen, E. & Todtmann, F. (2022. augusztus 5.) Félrevezető bejegyzések terjednek a zöld energia környezeti hatásairól. *tenykerdes.afp*. <https://tenykerdes.afp.com/doc.afp.com.32FW8RX>

¹⁶¹ <https://szmm.substack.com/p/bizonyított-megbizott-klima-terroristak>

¹⁶² Rhoden-Paul, A. (2023. augusztus 25.) Greece wildfires: 79 people arrested for arson. *BBC* <https://www.bbc.com/news/uk-66612781>

¹⁶³ <https://szmm.substack.com/p/lazadnak-az-emberek-a-digitalis-rabszolgasag>

¹⁶⁴ *avilagtitkai.com* (2022. január 5.) Ezek a NASA műholdképek bizonyítják, hogy manipulálják az időjárást: minden a fejünk felett zajlik. <https://avilagtitkai.com/articles/view/ezek-a-nasa-muholdkepek-bizonyitjak-hogy-manipulaljak-az-idojarast-minden-a-fejunk-felett-zajlik>

¹⁶⁵ Hajdú, T. (2021. november 21.) „Ellene kell állnunk az apokaliptikus környezetvédő vallásnak” – Michael Shellenberger a Neokohnnak. *neokohn.hu* <https://neokohn.hu/2021/11/21/a-klimaaktivizmus-egy-apokaliptikus-vallas-michael-shellenberger-a-neokohnnak/>

¹⁶⁶ *magyarjelen.hu* (2022. október 5.) Paks3-ra is szükség lenne. <https://magyarjelen.hu/paks3-ra-is-szukseg-lenne/>

klímaváltozás pedig eleve túl nagy szerepet kap a politikai közbeszédben¹⁶⁷. Másfelől ugyanakkor – talán a párt átlagnál fiatalabb szavazótábora miatt is – sokszor előkerül a környezetvédelem témaköre, a természethez való visszatérés, az ökológiai gazdálkodás¹⁶⁸. A párt továbbá nem támogatja az akkugyárakat (Dúró Dóra szavaival élve ezek „környezetszennyező látványberuházások”¹⁶⁹) – persze nem annyira környezetvédelmi megfontolásokból, mint a vendégmunkásokkal szembeni attitűdök kihasználása, szítása okán.

---

¹⁶⁷ *magyarjelen.hu* (2023. szeptember 30.) Kitalált a klímakutató: szándékosan túlhangsúlyozta az éghajlatváltozás szerepét az erdőtüzekben. <https://magyarjelen.hu/kitalalt-a-klimakutato-szandekosan-tulhangsulyozta-az-eghajlatvaltozas-szeretet-az-erdotuzekben/>

¹⁶⁸ Ld. erről Dúró Dóra Facebook bejegyzését 2023. december 16-án: <https://www.facebook.com/durodora/posts/pfbid0fpTEY7ASWDotPdBhH7sLqXCmjcNERQjb6oqEChKj76AAV5GkC4x9TyQe5UjujUsl>

¹⁶⁹ Dúró Dóra az ATV-ben próbálta elmagyarázni, hogy mi a baj a vendégmunkásokkal (8. perc): https://www.youtube.com/watch?v=HlZmWvjcsA&ab_channel=Mihaz%C3%A1nkMozgalom

Mellékletek

1. melléklet: A topikmodell leírása

A kormányzati irányítású médiában 15 topikot azonosítottunk, melyek a lenti ábrán láthatók (a topikokba – a módszertan adottságából fakadóan – nagyságrendileg hasonló mennyiségű cikk került). A halmazok közelsége azt jelenti, hogy a topikok közel állnak egymáshoz a szavak előfordulása és együttjárása alapján, míg a távolság arra utal, hogy nagyon más szavak szerepelnek az adott témát tartalmazó cikkekben. A halmazok nagysága pedig azt jelenti, hogy minél nagyobb, annál több szó tartozik a topikhoz (ilyenkor a korpuszban általánosabb/gyakoribb kifejezések vannak inkább benne), és minél kisebb, annál specifikusabb a téma, ritkább, sajátosabb kifejezésekkel. A jobboldalon szereplő ábra a 30 leggyakrabban előforduló és legjellemzőbb szót tartalmazza.

Ahogy az a 2. mellékletből is látszik, a klímaváltozás egy szerteágazó téma, így maga a szó számos cikkben előfordulhat anélkül, hogy kifejezetten erről szólna az egész cikk.¹⁷⁰ Természetesen kerültek olyan cikkek is az adatbázisba, amikben nem szerepel egyik keresőszó sem, csak áttételesen, ezért is van az, hogy a topikok egymástól elkülönülnek, kevésbé alkotnak csoportokat.

---

¹⁷⁰ Erre egy pár példa:

1. Megnyílt a 25. pápai Expo és Agrárpiknik (2-es topik)

hirado.hu (2022. május 13.) Megnyílt a 25. pápai Expo és Agrárpiknik.

<https://hirado.hu/belfold/cikk/2022/05/13/megnyilt-a-25-papai-expo-es-agrarpiknik/>

2. Dél-Koreában lehet a megoldás a világ problémáira (7-es topik)

Tóth, L. (2023. november 23.) Dél-Koreában lehet a megoldás a világ problémáira. *Magyarnemzet.hu*

https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2023/11/del-koreaban-lehet-a-megoldas-a-vilag-problemaira#google_vignette

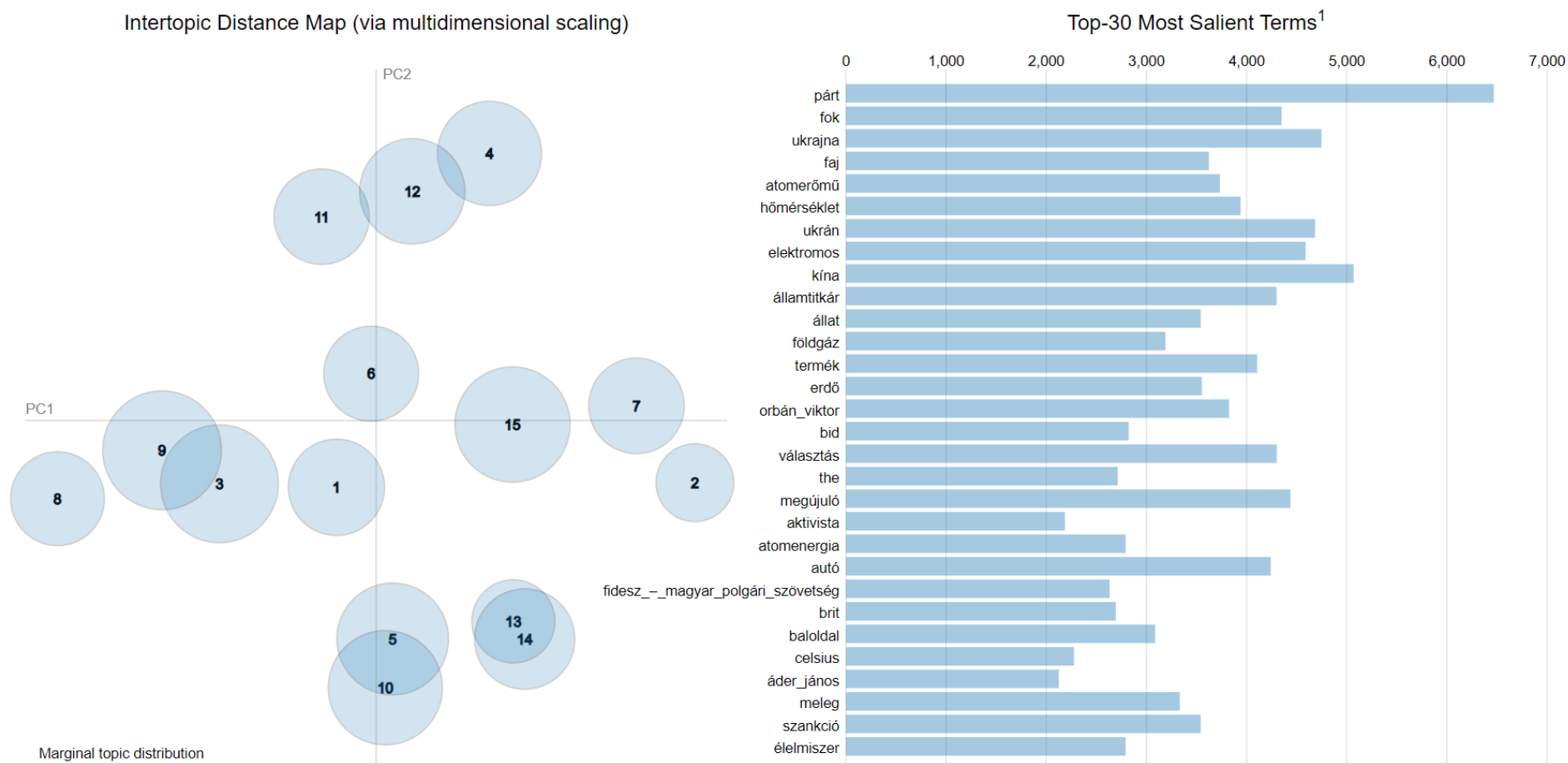
3. Anne Hidalgo indul a szocialisták jelöltjeként az elnökválasztáson (14-es topik)

Magyar Nemzet. (2021. október 15.) Anne Hidalgo indul a szocialisták jelöltjeként az elnökválasztáson.

<https://magyarnemzet.hu/kulfold/2021/10/anne-hidalgo-indul-a-szocialistak-jeloltjekent-az-elnokvalasztason>

2. melléklet: Ábra a topikmodellről

Az adathalmazok közelsége/távolsága a szavak közelsége és együttjárásaik alapján

3. melléklet: A topikokról

A topik száma	Cikkek száma	Leggyakoribb szavak	A témák kulcsszavas leírása	Híroldalak megoszlása
1	1633	magyar, év, elnök, program, magyarország, erdő, terület, tesz, mond, rész, cél, áder_jános, új, klímaváltozás, fontos, ország, intézet, köztársasági, tud, kérdés, alapítvány, tart, százalék, vesz, jövő, ha, víz, világ, nap, lehetőség, nemzeti, figyelem, nemzetközi, ember, fenntartható, vezető, megoldás, fenntarthatóság, esemény, zöld, fa, előadás, téma, egyetem, jelent, klímapolitikai, fiatal, hangsúlyoz, budapest, két, hatás, ad, környezet, bolygó, probléma, európai, szakmai, elmond, sor, föld, gazdasági, kerül, közös, hazai, fejlesztés, fenntarthatósági, igazgató, konferencia, beszél, jelentős	Beszámolókról eseményekről, rendezvényekről; Áder János tevékenységei (iskolai szemléletformálás); Faültetés	hirado.hu (278 db), klímapolitikaiintezet.hu (222 db), magyarnemzet.hu (209 db),
2	985	aktivista, klímaaktivista, tesz, két, the, év, vesz, akció, csoport, thunberg, új, ír, miatt, ha, ember, le, című, ellen, fotó, tart, mond, greta, világ, festmény, bejegyzés, rész, éves, kép, nap, idő, pictwittercom, kormány, német, rendőrség, sem, múzeum, szervezet, áll, megosztott, figyelem, jelent, akar, tag, élet, nevű, fog, eset, tüntető, hét, tud, rendőr, oldal, videó, 2023, készül, út, 2022, fiatal, tüntetés, sok, kerül, lát, helyszín, nő	Greta Thunberg, a Letzte Generation és az Extinction Rebellion aktivistáinak tevékenységei; Davos (WEF): Great Reset	index.hu (153 db), mandiner.hu (146 db), magyarnemzet.hu (128 db), hirado.hu (125 db),
3	2030	orosz, ország, energia, európa, ár, európai, gáz, százalék, német, ha, év, magyarország, atomerőmű, új, kormány, oroszország, miatt, magyar, tesz, földgáz, mond, szankció, tud, atomenergia, jelent, megújuló, helyzet, kapacitás, fog, jelentős, nap, erőmű, háború, sem, eset, kérdés, nukleáris, gazdasági, hortay_olivér, cél, uniós, németország, eu, két, vezető, szakértő, európai_unió, magas, rész, érdek, milliárd, áll, villamosenergia, áram, termelés, zöld, olaj, például, fontos, kerül, probléma, vesz, miniszter, tart, idő, tagállam, lng, energiaforrás, amerikai	Paks – atomenergia, energetika; Energiaszankciók; háború; Rezsicsökkentés; gazdasági témák; Századvég elemzések	magyarnemzet.hu (405 db), hirado.hu (338 db) mandiner.hu (241 db) origo.hu (239 db)
4	1567	év, faj, állat, terület, kutató, új, víz, ha, ember, miatt, rész, föld, tanulmány, madár, mond, hatás, százalék, klímaváltozás, talál, tesz, tudós, jelent, például, okoz, óceán, két, tud, kutatás, élőhely, tengeri, ezer, él, élő, tenger, világ, idő, kis, millió, nap, egyetem, ír, akár, eset, kerül, sor, globális, sok, élet, szám, eredmény, alap, növény, fontos, vesz, északi, változás, jelentős, fa, tart, adat, bolygó, közel, sziget, tó, hőmérséklet, tudományos, hely, képes, szén_dioxid, hosszú	természettudomány: állatok, növények élőhelye, fajok, biodiverzitás; NASA kutatás; történelem: dinoszauruszok, neandervölgyi emberek; műanyagszemét	index.hu (643 db) origo.hu (440 db) magyarnemzet.hu (133 db),

„Van ennél nagyobb gondunk is” – Klímaszkepszis és klímarelativizmus Magyarországon

5	1487	ország, elnök, orosz, európai, ukraina, tesz, amerikai, kína, háború, mond, magyar, magyarország, ukrán, oroszország, európa, kapcsolat, eu, jelent, új, vezető, kérdés, világ, két, ha, év, gazdasági, rész, fog, tart, érdek, egyesült_állam, kínai, uniós, európai_unió, kormány, együttműködés, nemzetközi, közös, fontos, miatt, helyzet, terület, közöl, hangsúlyoz, vesz, bid, állam, nato, tagállam, százalék, miniszterelnök, globális, ember, cél, ensz, tud, politikai, elleni, áll, mti, katonai, támogatás, klímaváltozás, sem, külügyminiszter, német, fogalmaz, megállapodás, konfliktus, ukrainai	külügyi témák; COVID; háborúk; energiaügyi témák; terrorizmus & migráció; klímavédelmi csúcs	magyarnemzet.hu (288 db), hirado.hu (261 db), mandiner.hu (254 db)
6	1080	új, ha, budapest, év, tesz, főváros, főpolgármester, sem, autó, terület, karácsony_gergely, tud, fővárosi, miatt, önkormányzat, két, város, tér, rész, kormány, forint, idő, épület, sok, es, vesz, budapesti, fejlesztés, út, eset, mond, magyar, rendszer, klíma, jelent, fontos, fa, hely, kap, áll, kerület, például, kerül, terv, ember, nap, millió, elektromos, ír, közlekedés, akár, fog, ház, villamos, ezer, tart, felújítás, megoldás, százalék, zöld, lakás, le, jármű, beruházás, park, oldal, projekt, forrás, ad, sor	fővárosi közlekedés: parkolás, dugó; klímastratégia; Karácsony Gergely: méhlegelő, Mocsárosdűlő, a kormány versus Budapest tevékenységei; Blaha Lujza tér, Lánchíd	origo.hu (229 db), index.hu (208 db), magyarnemzet.hu (159 db)
7	782	magyar, év, ha, tud, két, mond, ember, sem, idő, új, tesz, nap, sok, élet, világ, film, lát, miatt, vesz, szeret, jön, hely, csapat, tart, rész, magyarország, megy, áll, kap, című, kerül, fontos, él, ország, ír, három, ad, le, ma, vár, például, fog, vég, jár, város, fotó, kis, inkább, szó, készül, gondol, hét, sor, nő, marad, akar, család, kezd, éves, út, jelent, kérdés, német, történet, válogatott, európa, munka, nem_tud, perc	kultúra, szórakozás, focimeccs; a függetlenobjektív médiumok kritizálása	index.hu (184 db), magyarnemzet.hu (136 db), mandiner.hu (115 db), origo.hu (109 db)
8	1107	magyarország, magyar, elektromos, támogatás, új, év, százalék, cél, kormány, fejlesztés, tesz, energia, rendszer, államtitkár, program, pályázat, ezer, beruházás, terület, minisztérium, közlekedés, mond, kibocsátás, technológiai, zöld, fontos, ország, milliárd_forint, forint, jelent, busz, jármű, miniszter, forrás, uniós, tud, jelentős, közlemény, megújuló, felelős, hazai, millió, rész, keret, alap, szén_dioxid, mintegy, attila, érdek, európai, lehetőség, gazdaság, kapacitás, eset, terv, steiner, projekt, jövő, áll, város, innovációs, ha, hangsúlyoz, vesz, mti, ipari, erőmű, közöl, további, elmond	elektromobilitási pályázatok; távfűtés pályázat; Zöld Busz program; klímasemlegesség 2050-re; napelem kapacitás; hulladékgazdálkodás; nemzeti konzultáció	index.hu (236 db), hirado.hu (184 db), magyarnemzet.hu (174 db), origo.hu (171 db)

„Van ennél nagyobb gondunk is” – Klímaszkepszis és klímarelativizmus Magyarországon

9	1353	százalék, év, ország, új, kibocsátás, tesz, magyarország, cél, magyar, ha, európai, vállalat, gazdasági, jelentős, zöld, jelent, szén_dioxid, energia, globális, gazdaság, például, fontos, ár, miatt, világ, alap, cég, tud, magas, eu, rész, hatás, milliárd, európa, eset, elektromos, fog, kormány, mond, terület, beruházás, technológia, növekedés, autó, rendszer, kérdés, piac, termék, szint, uniós, érdek, támogatás, vezető, áll, kína, német, csökkent, szempont, megoldás, sem, kerül, tart, megújuló, ember, klímaváltozás, két, lehetőség, nemzetközi, program, válik	gazdaság: zöld befektetés, tőke: Kína, EBB; multinacionális cégek zöld átállása; elektromos autók; karbonadó, akkumulátorgyárak; COP26; Great Reset; teremtésvédelem	mandiner.hu (296 db), index.hu (284 db), origo.hu (229 db), magyarnemzet.hu (186 db)
10	1382	magyar, kormány, magyarország, mond, tesz, ha, ember, év, kérdés, ország, képviselő, európai, orbán_viktor, miniszterelnök, párt, beszél, politikus, tud, fog, új, _magyar_polgári_szövetség, fidesz_, péter, baloldal, jelent, sem, uniós, akar, százalék, államtitkár, ellenzéki, brüsszel, fontos, tart, elmond, európa, fogalmaz, politikai, érdek, vesz, ár, áll, helyzet, zay, rész, márkai, család, gyurcsány, háború, hangsúlyoz, rezsicsökkentés, baloldali, d, lát, gazdasági, ügy, választás, hozzátesz, politika, ellenzék, miatt, zöld, jelölt, javaslat, parlamenti, pénz, kap, jövő, _magyarország_zöld_pártja, cél, Imp_	COVID; (egyéb) belpolitikai ügyek: pedofil törvény, benzinársapka, DK árnyékkormány; ukrán háború; energiaügyi témák; hulladékgazdálkodás; Karácsony Gergely; EU-s klímaadó	hirtv.hu (188 db), mandiner.hu (203 db), index.hu (202 db), magyarnemzet.hu (174 db), pestisracok.hu (161 db)
11	1023	év, ha, százalék, termék, magyar, tesz, új, miatt, tud, élelmiszer, műanyag, például, bor, mond, terület, magyarország, fontos, kerül, jelent, rész, sok, jelentős, ember, eset, víz, sem, hatás, növény, idő, ezer, ország, hazai, világ, tonna, akár, nap, magas, ár, okoz, tart, két, vesz, anyag, cél, készül, inkább, gazda, használ, kis, mennyiség, nő, klímaváltozás, hulladék, szervezet, gyümölcs, ad, európai, sor, termelő, környezet, megfelelő, áll, probléma, alap, fog, föld, millió, piac, fajta, hely, hús	étel, bor, hulladékmentesség, vegetáriánus étkezés; „szép új világ”; élelmiszerpazarlás, biodiverzitás, méhek problémája; szélsőséges időjárás; egyéni energiafogyasztás	index.hu (305 db), magyarnemzet.hu (216 db), origo.hu (164 db)
12	1835	év, fok, miatt, hőmérséklet, terület, rész, klímaváltozás, nap, ember, okoz, meleg, víz, globális, hatás, százalék, magas, ország, celsius, ha, óta, felmelegedés, hőhullám, európa, mond, időjárás, világ, tesz, idő, új, adat, két, elmúlt, jelent, jelentés, időszak, aszály, nyár, tanulmány, ír, jelentős, szám, fog, hét, erdőtűz, csapadék, gleccser, kutató, tűz, térség, szélsőséges, északi, hónap, folyó, átlag, 15, időjárási, tó, föld, óceán, várható, tart, es, hőség, éghajlatváltozás, például, város, ezer, eset, évtized, válik	külföldi hírek: rekord hőmérséklet – hőhullámok, klímakatasztrófa, erdőtüzek, esőzések, gleccserek; WHO; klímaváltozás következményei	index.hu (493 db), origo.hu (336 db), hirado.hu (210 db), magyarnemzet.hu (187 db)

„Van ennél nagyobb gondunk is” – Klímaszkepszis és klímarelativizmus Magyarországon

13	903	elnök, amerikai, biden, tesz, év, ország, brit, új, szervezet, soros, mond, kormány, rész, százalék, vezető, világ, miatt, i, ha, ír, tart, millió, jo, dollár, ensz, vesz, ember, két, idő, demokrata, jelent, egyesült_állam, fog, nap, cél, globális, hét, magyar, milliárd, kérdés, kerül, klímaváltozás, sem, európai, glasgow, áll, miniszterelnök, alapítvány, kap, támogatás, kapcsolat, párt, királynő, óta, alap, képviselő, klímacsúcs, állam, korán, például, tud, választás, ezer, politikai, hivatalos, törvény, nemzetközi, támogat, érdek, herceg	külgügyi témák: Biden elalszik, Brazília, Károly herceg az aktivistákról, COP26-28, Soros, Bill Gates szerepe; klíma tüntetések; Greta; olajkitermelés;	index.hu (165 db), magyarnemzet.hu (130 db), mandiner.hu (128 db), hirado.hu (112 db)
14	938	német, párt, kormány, zöld, ha, politikai, európai, százalék, év, választás, új, tesz, magyar, európa, ország, kérdés, sem, mond, politika, ember, tart, politikus, elnök, tud, magyarország, gazdasági, akar, két, vezető, áll, kereszténydemokrata_unió, scholz, németország, fog, sp, liberális, rész, amerikai, lát, háború, világ, jelent, inkább, miatt, idő, fontos, vesz, érdek, konzervatív, merkel, például, baloldali, sok, szociáldemokrata, alap, szövetségi, eu, eredmény, ír, le, helyzet, kancellár, afd, vezet, német_szabaddemokrata_párt, társadalom, jog, miniszter, képviselő, állam	választások külföldön (Németország, Norvégia, Franciaország, Svédország, USA, Izrael, Spanyolország); a radikális balos zöldek tetteiről, Soros: Project Syndicate; teremtésvédelem	mandiner.hu (303 db), magyarnemzet.hu (220 db), index.hu (105 db)
15	1082	ha, ember, év, tud, tesz, világ, magyar, kérdés, mond, sem, új, élet, például, sok, lát, fontos, tart, ország, probléma, klímaváltozás, inkább, idő, rész, él, fog, vesz, jelent, akar, ma, százalék, politikai, jövő, magyarország, gondol, két, áll, globális, fiatal, emberi, miatt, könyv, nap, szó, dolog, ad, beszél, társadalom, helyzet, nő, szeret, eset, gyerek, cél, háború, gazdasági, alap, hatás, jön, gyermek, válik, társadalmi, rendszer, kapcsolat, lehetőség, család, európai, akár, terület, európa, kerül	közvéleménykutatások eredményei; Lomborg és Schellenberg; teremtésvédelem; gyerekvállalás; Karácsony Gergely kritizálása	mandiner.hu (318 db), magyarnemzet.hu (158 db), index.hu (156 db)

4. melléklet: A narratívák előfordulása topikoként

A már létező narratívákra épülő klímaváltozással kapcsolatos narratívák	Előfordulásuk topikok szerint
Magyarország sokat megtesz azért, hogy elérje a (saját maga által) kitűzött klímacélokat	1, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 13
„Míg a baloldali pártok sokat beszélnek a zöld témákról, mi cselekszünk”	6, 8, 10, 13, 15
Az Európai Unió elhibázott klímapolitikája	
Brüsszel ne a családokkal fizettesse ki a klímaátállást	9, 10, 13, 14
A rezsicsökkentést nem veheti el tőlünk az Európai Unió	3, 5, 8, 9, 10
Nincsen szükség az oroszokról való teljes leválásra (és a szankciókra), hiszen a zöld átállás nem lehetséges atomenergia (jelen esetben a paksi atomerőmű működtetése) nélkül	3, 5, 6, 8, 9, 10
Magyarországnak nem a széndioxid-kibocsátás csökkentésére kellene helyeznie a hangsúlyt	9, 15

Új, klímaváltozás-specifikus narratívák	Előfordulásuk topikok szerint
A klímaváltozás természeti katasztrófához vezethet	4, 11, 12
A klímaváltozás elleni intézkedések radikálisak	11, 13, 14, 15
A radikális zöldek tettei károsak	2, 11, 14, 15
A kormány nem akarja nevelni az embereket	6
A klímaaktivisták és az EU kettős mércéje	2, 7, 8, 13, 14, 15
Főlöszleges a klímápanik, a klímaváltozást keresztény-konzervatív eszközökkel is lehet csillapítani (teremtésvédelem)	1, 2, 9, 10, 14, 15
Nem biztos, hogy van klímaváltozás – klímarelativizáló és klímaszkeptikus nézetek	3, 9, 10, 15

Összeesküvés-elméletekre épülő narratívák	Előfordulásuk topikok szerint
A klímaváltozással kapcsolatos pánikkeltés a globális elit érdekeit szolgálja (Great Reset)	2, 9, 14, 15
A klímaváltozás elleni intézkedések klímalezárást javasolnak, mely mögött Soros és a szervezeti állnak.	13, 14, 15
A baloldali mozgalmak a klímaváltozást álcának használva terjesztik a nyílt társadalom eszméit	13